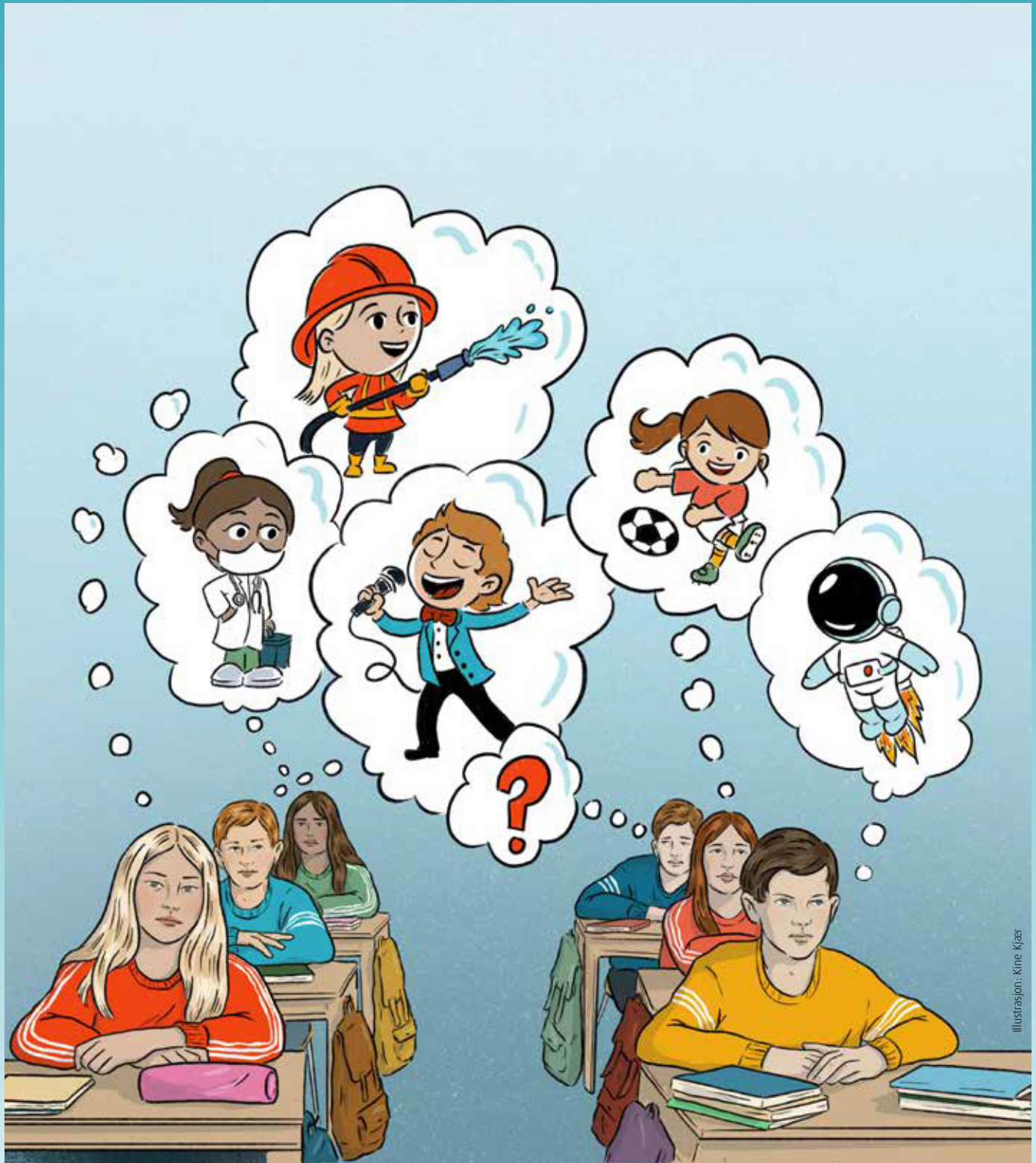

Finnmárkku givssidanáittardeaddji Áittardeaddjigeahčastat Finnmarkku mánáidgárde-, ja skuvlabirrasiidda

Jahkeraporta
2024/2025

Finnmark fylkeskommune
Finnmárkku fylkkagielda
Finmarkun fylkinkomuuni

Mobbeombud
Finnmark
Givssidanáittardeaddji
Finnmárkku

Jahkeraporta
kommentere mánáid ja
nuoraid árgabeaivvi
áittardeaddjigeahčastaga
rollas ahte leat
šaldehuksejeaddjin gaskal
indiviidda ja vuogádaga.
Mii buktit konkrehta **ráđiid** ja
ávžžuhusaid mat veahkehit
oadjudit bajásšaddanbirrasiid.

Gøril Figenschou

goril.figenschou@ffk.no
482 96 234

[https://www.ffk.no/tjenester/skole-og-opplaring/elevtjenester/
mobbeombud/](https://www.ffk.no/tjenester/skole-og-opplaring/elevtjenester/mobbeombud/)

SISDOALLU

- 4 **Álggahus – Searvevuhta ja girjáivuhta givrodahkan**
- 4 Girjáivuhta geavahusas – mánáidjoavkkus, luohkkás, fidnoohppiid gaskkas ja rávesolbmuid rollas
- 7 Jahkeraportta hápmi
- 8 **Vuosttaš oassi: Finnmárkku givssidanáittardeaddji – Máhttu, vásáhus ja analysa**
- 10 Beroštankárta
- 12 Áittardeaddjistatistihkka
- 14 Joatkkaskuvla
- 15 Givssidanáittardeaddji váldi
- 17 Finnmárku – riikka áidna fylka mas ii leat ohppiid- ja fidnoohppiidáittardeaddji!
- 17 Ođđa váldi?
- 18 Givssidanáittardeaddji njeallje bátnejuvlla
- 19 Man láhkai váikkuha Givssidanáittardeaddji bargu nuppástuvvamii?
- 19 Sámegielat áittardeaddji
- 20 Áittardeaddjibálvalusa oainnusmahttin
- 22 **Nubbi oassi: Áittardeaddjigeahčastat**
- 24 Ángiruššat árrat stoahkama bokte
- 24 Manne lea stoahkamis mearkkašupmi buot olbmuide?
- 25 Mo mii defineret gii máhtta maid, ja geas lea beroštupmi masa?
- 26 Iešguđet luohkkálanjaid organiseren ja struktuvra
- 27 Luohkkájodiheapmi ja searvevuodaovddideaddji oahpahas
- 29 Man láhkai sáhttit hábmet dorvvolaš luohkkálanjaid mat unnidit heaitima ja olggusteami?
- 32 Luohkkálanja ja mánáidjoavkku girjáivuhta
- 32 Mánat oapmahažžan
- 33 Fuolaheaddjisearvi
- 34 Go fuolaheaddjit huksejit seainni gos mánat ja bargit vigget šalddi hukset
- 36 Máhttu mii navdojuvvo diehtelasvuhtan
- 38 Omnimodealla ja searvedoaimmat
- 39 Šielbmánjuolggadusat
- 40 Gii sáhtta veahkehit?
- 42 World Anti Bullying Forum (WABF) 2025
- 44 **Goalmát oassi: Finnmárkku Áittardeaddjibálvalus ja bargu ovddosguvlui**

Searvevuolta ja girjáivuolta givrodahkan

Girjáivuolta geavahas – mánáidjoavkkus, luohkkás, fidnoohppiid gaskkas ja rávesolbmuid rollas

Girjáivuolta ja searvadahttin lea eanet go dušše pride, báhtareaddjit ja doaibmavádjit.

Áittardeaddjit barget beaivválaččat birra jagi mánggalágan olbmuiquin. Dán girjáivuhtii gullet mánát ja nuorat geain lea oktasaš dáhttu gullevašvuoda dovdat. Buohkat háliidit dovdat gullevašvuoda, eai háliit earránit, muhto soapmásat definerejuvvojit dego “boastut” beroškeahtá das makkárat sii leat olggosoaidnit, geat sii leat, mo sii gárvodit ja maid sii barget. Muhtumat mearridit mii ja gii lea “riekta”, muhtumat stivreit joavkku hierarkijja.

Šaddá dehálaš ahte rávesolbmot, fuolaheaddjit [ovddasteaddjit] dahje bargit, leat dido-laččat das ahte geat definerejit geat leat siskkobealde ja olggobealde. Ahte rávesolbmot dovdet hierarkijja, ja veahkehit mánáid ja nuoraid hábmet dorvvolaš ja buori searvevuoda.

Mii sáhtta leat mielde bisuheamen dorvvuhis searvevuoda?
- sáhttet leat:

- Mánát ja nuorat geat leat eahpesihkkarat, ja geat geavahit posišuvnnaideaset olgguštit earáid
- Bargit geat eai oainne eaige daga maidege
- Fuolaheaddjit geat bealuštit ja geat eai leat veahkkin riidduid čoavdit

Áittardeaddjit deivet mánáid ja nuoraid geat dadjet: “Buot vearrámus lea go rávesolbmot oidnet ja gullet, muhto eai daga maidege”, de šaddá guovttegeardásaš beahttu sutnje gii gillá.

Illustrasjon: Kine Kjør

Gullelašvuolta lea ovttageardánis sávaldat, muhto mas leat seammás mearehis olu hehttehusat.

Hehttehusat sáhttet leat:

• **Beroštumit** – mánás/nuoras leat eará beroštumit go eará mánáin sin mánnájoavkkus, luohkkás, ruovttubáikkis, ja olgguštuvvojit searvevuodas

• **Sohkabealli** – mo lea sohka bealejuohku, leatgo sohka bealkategorijat gáržžit ja stereo-tyhpalaččat, vai lea go sadji mángga láhkai leat gánddat ja nieiddat, lea go sadji sidjiide geat eai identifisere iežas gándan dahje nieidan, sidjiide geat dovdet eahpesihkarvuoda iežaset sohka beallái? Makkár mearkkašupmi lea máná dahje oahppi sohka bealis dasa ahte makkár vejolašvuodát leat joavkkus?

• **Doaibmadássi** – lea go sadji mánáide ja nuoraide geain leat iešguhtetlágan doaibmadássi, ja mo lea láhččojuvvon dilli sihke geavatláš ja rumašlaš sáji ektui, muhto maiddá gullevašvuoda ektui jovkui ja sosiála dili ektui? Áittardeaddjit leat deaivan ollu mánáid ja nuoraid geain leat iešguhtetlágan doaibmanávccat geat mitalit oktonasvuoda birra ja váilevaš joavkogullevašvuoda birra.

Áigumuš čuoggáiguin maid leat namuhan bajábealde lea govvidit oasi das mii gullá girjáivuhtii maid mánát ja nuorat vásihit beaivválaččat. Jus dat mii rehkenasto dábalážžan lea menddo gárži, de ii leat sadji buohkaide.

Mánát ja nuorat dárbašit rávesolbmuid mánáidgárdiid ja skuvllaid birrasis mat viiddidit “dábalašvuoda” dakko bokte ahte ásaht rabas searvevuodaid gos lea sadji mánáide ja ohppiide. Jus mánát ja nuorat vásihit gullevašvuoda, meinnega ja máhttima, de njiedjá maiddá negatiiva daguid lohku.

Gažaldagat rávesolbmuide:

Man muddui lea sadji mánggabealatvuhtii mánná- ja oahppijoavkkus, bargiid-joavkkus, váhnenjoavkkus? – lea go menddo gárži?

Geasa lea sadji, ja geasa ii leat sadji? – gean birra mii hállat go dadjat “mii”?

Áittardeaddjit barget dan ovdii ahte
sadi mánáide ja nuoraide ii leat
menddo gárži. Man stuorra sadi lea?
– bággejuvvojit go mánát A4-hápmái,
dahje vel unnit? Lea go Post-it-lihppu,
A5-árka dahje A2-árka sturrosaš sadi?

Jahkeraportta hápmi

Jahkeraporttas lea áittardeaddjigeahčastat mánáidgárde-, skuvla-, oahpahan- ja bajásšaddanbirrasiidda, mas vuolggasadi lea mánáid ja nuoraid jietna.

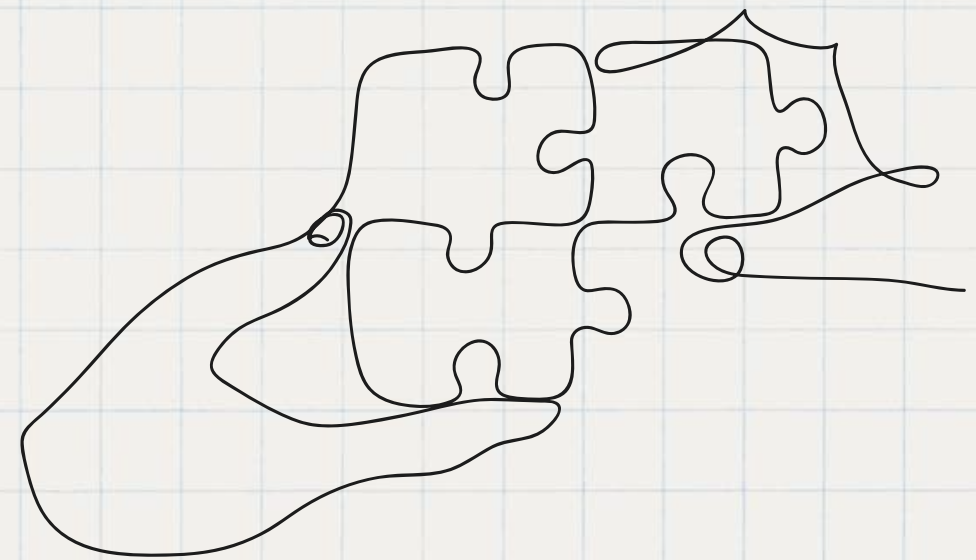
Dán raporttas leat golbma oasis.

VOOSTAŠ OASSI álggahusa maŋŋá lea áittardeaddjistatistihkka ja beroštankárta. Dás mii ovdanbuktit, analyseret ja kommenteret statistihka. Dán oasis mii maid ovdanbuktit áittardeaddjibálvalusa.

NUBBI OASSI lea áittardeaddjigeahčastat, gos čalmmustahttit 7 iešguhtetlágan fáttá mat leat välljejuvvon mitalusaid vuodul maid áittardeaddjit leat ožžon dán jagi, ja main oktasaš namuheaddji lea sávaldat dagahit dorvvolaš ja buriid searvevuodaid. Dađistaga dán oasis maid gávnnat evttohusaid ja rávvagiid mánáidgárddiide ja skuvllaide das ahte mo dan ovdii sáhtta bargat.

Dán oasis mii maid ovdanbuktit muhtun daid vehkiid geaid mii evttohat doaibmabidjun, ja geaiguin mii ovttasbargat. Mii maid buktit raporttaža World Anti Bullying forumis Stavangeris.

Loahpalaččat **GOALMMÁT OASIS** buktit muhtin rávvagiid politihkkariidda áittardeaddjibálvalusa barggu hárrái ovddosguvlui.

Vuosttaš oassi

Finnmárkku givssidanáittardeaddji - Máhttu, vásáhus ja analyssa

**GULLON
ÁITTARDEADDJIROLLA
BIRRA:**

*«Don beroštit duođaid
guldalit, ja nie
gávnnaima čovdosa»*

*«Hei fas! Áigon dušše oanehaččat muitalit
mo manná dan áššiin man birra ságastalai-
me njuolga ovdal skuvlla nogai. Lei buorre
veahkkin namuhit rektorii ahte ledjen
ráđđádallan givssidanáittardeaddjiin, ja
listu maid munnje sáddejít doaibmaplána
hárrái lei maid hui ávkin.»*

*«Ollu giitu go ringejit
munne ruovttoluotta ja
du veahki ovddas.
Mearkkašii ja mearkkaša
ollu midjiide. »*

*«Dovdu oadjebas go leat mu
fáru, it dárbbáš ge dadjat
maidege, muhto dat earát
láhttejít buorebut, ja mu
váldet duođas go don leat
lahkosis»*

- Registrerejuvvon gulaskuddan
- Kursa/analysalatnja/fáddáeahket

BEROŠTANKÁRTA

►► MÁNÁIDGÁRDI JA VUOĐĐOSKUVLA

Givssidanáittardeaddji bálvalusat fátmmastit Finnmarkku fylkka mánáid ja nuoraid, buot Finnmarkku gielddaid/suohkaniid ja joatkkaskuvllaid ohppiid, oktiibuot 18 gieldda/suohkana. Áittardeaddjijagi 24/25 registrerii Givssidanáittardeaddji gulaskuddamiid [oktavuođaváldimiid] 11 gielddain/suohkaniin Finnmarkkus mat guske dorvvuhis mánáidgárde-, skuvla-, ja bajásšaddanbirrasii. Dasa lassin lea Givssidanáittardeaddjis leamaš juogo kursa, analysalatnja dahje fáddáeahket 9 gielddain/suohkaniin.

Máŋgga gieldda/suohkana leat sihtan min boahit, muhto hui vuollegis mátkkoštanbušehta geažil dat ii leat leamaš vejolaš.

Áittardeaddjistatistihkka

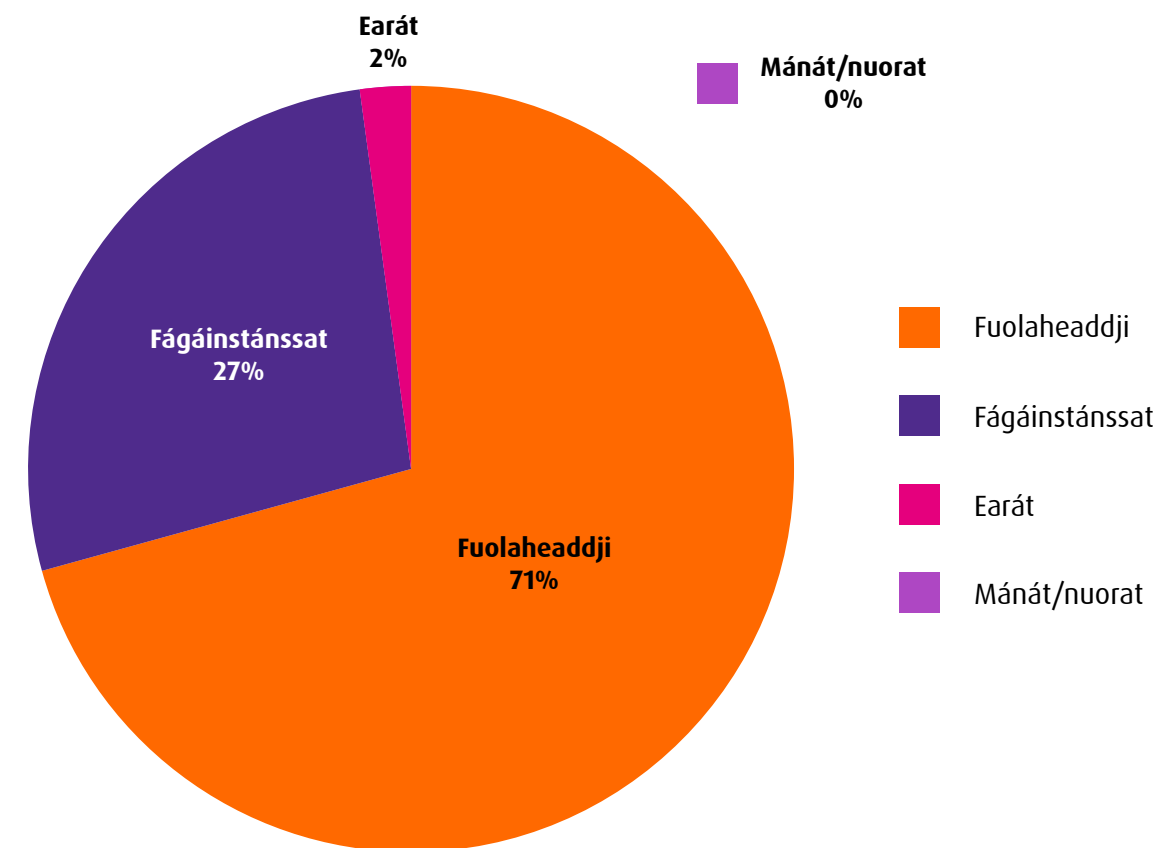
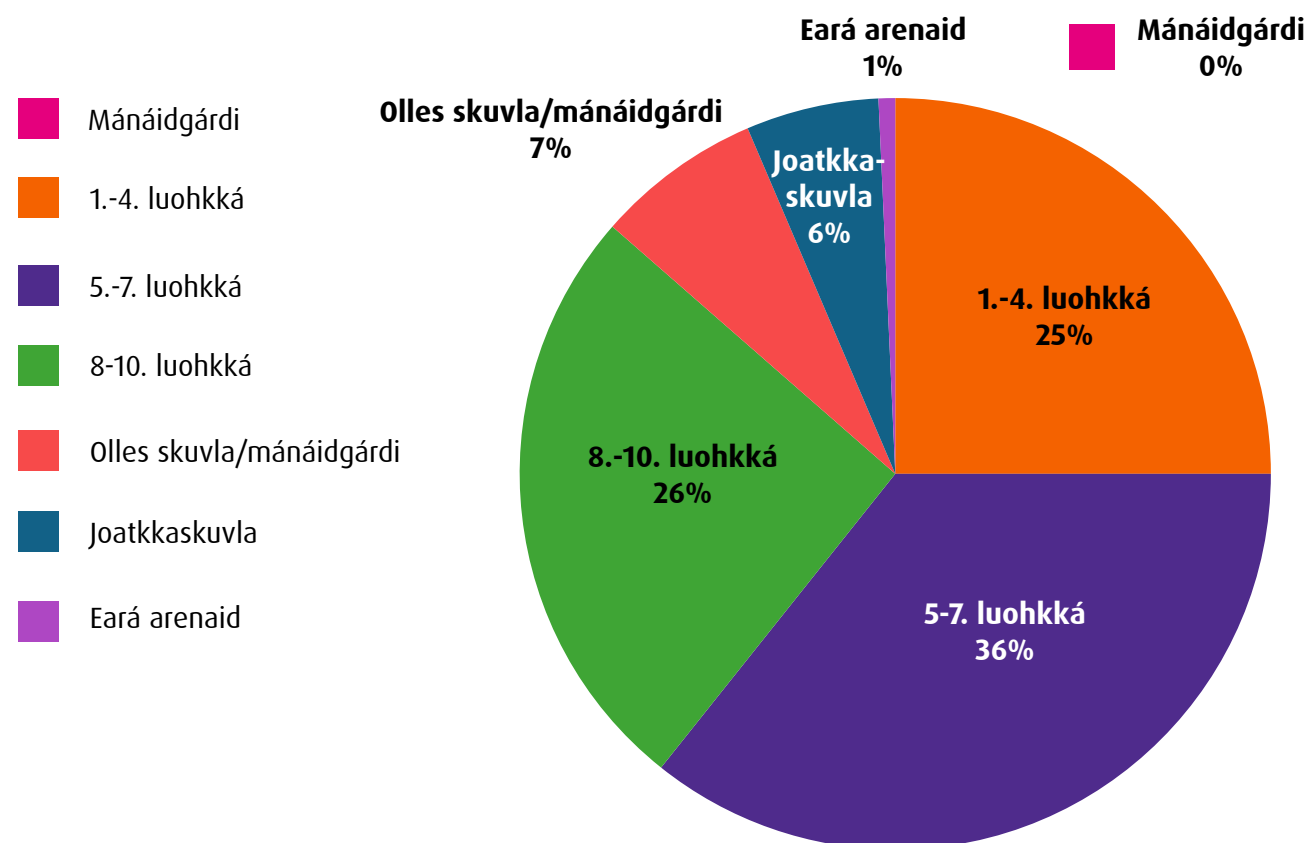
Govus 1. Gulaskuddamat mat gusket mánáidgárde- ja skuvlabirrasii

Govus čájeha mo gulaskuddamat mat čatnasit kapihttalii 8 Lágas mánáidgárddiid hárrái ja §12 (ovddeš kapihttal 9A) oahpahuslágas juohkásit iešguđet jahkecehkiide.

Eanáš gulaskuddamat Finnmárkkus bohtet vuodđoskuvllain. Vássán áittardeaddijjagis ii lean oktage gulaskuddan čatnon earkiláššiide mánáidgárddiin, muhto leat givssidanáittardeaddjai bohtán sávaldagat analysalanjaid, fuolaheaddjičoahkkimiid ja workshops birra.

Gaskaceahkki lea ain dat ceahkki gos bohtet eanemus gulaskuddamat, muhto leat leamaš eanet guhkilmas áššit sihke mánáid- ja nuoraidceahkis maid.

Oažžut unnán gulaskuddamiid joatkkaskuvllain. Lea das sáhka ahte Finnmárkkus ii gávdno ohppi- id- ja fidnoohppiidaáittardeaddji gii sihkkarastá dán oktavuoda. Maŋŋá go fylkkat sirrejuvvojedje, de ii leat čielggaduvvon galgá go Givssidanáittardeaddji čuovvut nationála válldi (geahča sierra kapihttala dán hárrái) dahje galgá go joatkit čuovvut Romsamodealla ja ain leat oahppanbirrasa ovddasvástideaddji joatkkaskuvllain oktan ohppiid- ja fidnoohppiidaáittardeaddjiin.

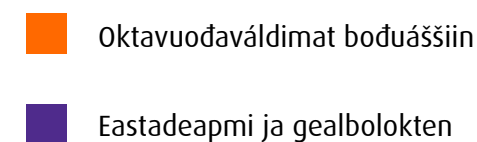

Govus 2. Geas bohtet gulaskuddamat?

Finnmárkkus bohtet 71 % gulaskuddamiin váhnemiin/fuolaheaddjiin, 27 % fágainstánssain ja 2 % earáin. Earát sáhttet leat bajásšaddanbirrasat, astoáigejodiheaddjit, hárjeheaddjit dahje kránnját.

Govus 3. Givssidanáittardeaddji ollislaš bargu

Jagi 2024/2025 givssidanáittardeaddji oktiibuot čadahedje 205 áššiid.

Joatkkaskuvla

Givssidanáittardeaddji oačui 8 gulaskuddama Finnmárkku joatkkaskuvllain vássán áittardeaddijagi. Eanáš dain bohte jođihangottis ja bargiin geat sihte bagadallama oahppanbi-rasáššiid hárrái.

Hástalusat joatkkaskuvllain leat mánnga dáfus seammaláganat go maid gávdnat mánáidgárd-diin ja vuodđoskuvllas, váilevaš gullevašvuohta ja dorvvuhis searvevuohta. Maiddái joatkkaskuvllas lea das mii dáhpáhuvvá friddjaáiggis ja sosiála mediain stuora mearkkašupmi dasa mii dáhpáhuvvá luohkkálanjas, ja ságat levvet Finnmárkku joatkkaskuvllain.

Skuvlaárgabeaivvi organiseren buktá maiddái hástalusaid luohkkábirrása huksemii joavkkuid mielde. Oahppit gullet mánnga jovkui dan mielde makkár fágaid juohkehaš lea válljen.

Danin šaddá dehálaš bargat oahppanbirrasiiin buot joavkkuin, iige dušše daid diimmuid go gulahallanoahpaheaddji lea mielde.

Váilevaš dorvvolašvuohta ohppiid gaskkas iešguđet sivaidd geažil.

Mánnga oahppi leat bohtán Finnmárkku skuvllaide báhtareaddjin dahje mánáidsuodjalusa doaibmabijuid geažil. Dát leat nuorat geat leat massán dahje eai goassige leat ožžon oadjebas vuoddu, ja geat dárbbasit veahki ja doarjaga gávdnat iežaset oadjebas gullevašvuoda searvevuodas.

Váldi - váilevaš ohppiid- ja fidnoohppiidaittardeaddji dagaha ahte Finnmárkku ohppiin ja fidnoohppiin lea heajut doarjjavuogádat go ohppiin ja fidnoohppiin muđui riikkas.

Givssidanáittardeaddji váldi

Leat ain ollugat geat eai dieđe ahte Finnmárkku lea Givssidanáittardeaddji. Sin gaskkas geat dihtet ahte áittardeaddji gávno, eai leat buohkat geat dihtet makkár váldi Givssidanáittardeaddjis lea. Danne válljen čállit veaháš dan birra dán jagáš raporttas.

Oahpahusdirektoráhta reivves fylkkagielddaide 02.01.2018 (2018/8687) čujuhuvvo sihke ortnega duogážii ja ortnega nátionála váldái. Nátionála váldi čuođjá ná:

Váldi

Givssidanáittardeaddji galgá doarjut ja bagadit mánáid, ohppiid ja fuolaheaddjiid vai sin vuoigatvuodát buori psykososiála birrasii mánáidgárd-dis ja vuodđoskuvllas fuolahuvvojit. Givssidanáittardeaddji galgá oktan iežas fylkka ohppiid- ja fidnoohppiidaittardeaddjiin váikkuhit dasa ahte ohppiid ja fidnoohppiid vuoigatvuodát buori psykososiála birrasii joatkkaoahpaheamis fuolahuvvojit.

Bargogohččumat

- Doarjut ja bagadit mánáid, ohppiid ja fuolaheaddjiid áššiid mat gusket psykososiála birrasii
- Bargat eastadeaddji diehtajuohkimiin ja oahpahusain mánáide, ohppiide ja fuolaheaddjiide
- Duddjot dialoga ja váikkuhit buori fágaidgaska-saš čuoovoleapmái manjá go áššit leat giedahallojuvvon
- áikkuhit dasa ahte duođastuvvojit ja juogaduvvojit vásáhusat fylkkas ja nátionála dásis
- Doarjut ohppiid- ja fidnoohppiidaittardeaddji bargguin psykososiála birrasiiin

Organiseren

Fylkkagiielda eaiggáda joatkkaskuvllaid, muhto ii mánáidgárddiid ja vuodđoskuvllaid. Go gáržžida válddi mánáidgárddiide ja vuodđoskuvllaide, ja go lea virgáibiddjon ja ášahuvvon fylkkagiieldas, de lea áittardeaddji sorjjasmeahtun vuodđoskuvla- ja mánáidgárddiid eaiggádiin. Áittardeaddji sáhtta ráhkadit jahkásaš stáhtusraportta maid sihke fylkkadiggi ja fylkka gieldda-/suohkanstivrrat meannudit.

Ohppiid- ja fidnoohppiidaittardeaddji (OFÁ) bargá dan ovdii ahte ohppiid ja fidnoohppiid vuoigatvuođat, oktan vuoigatvuođain buori psykososiála birrasii, vuhtiiváldojuvvojit joatkkaoahpaheamis. Givssidanáittardeaddji sáhtta lagat ovtasbarggu bokte doarjut OFÁ áššiin mat gusket psykososiála birrasii joatkkaoahpaheamis, ja seammás leat čielgasit ráddjejuvvon vai fuolahit iežas doaimma mánáid ja ohppiid ektui mánáidgárddiin ja vuodđoskuvllain.

OFÁ ja Givssidanáittardeaddji sáhtašeigga ovtasbarggu bokte atnit ávkin mielbargisearvevuoda, vásáhusaid lonohallama áššiid giedahallamis ja oktasaš gealboovdáneami oahpahuslága kapihttal 9A ja oahppanbirsabarggu hárrái. OFÁ ja Givssidanáittardeaddji sáhtašeigga doaibmat bargojoavkun, go lea ulbmillaš, ja iešheanaláš oassádallin čielgasit ráddjejuvvon ovddasvástádussurggiiguin, go lea ulbmillaš.

Givssidanáittardeaddjai galgá sihkarastojuvvot nu stuorra sorjjasmeahtunvuohta go vejolaš. Oidojuvvon čoavddus lea virgádit bargiid fylkkagieldda bargovehkii ja bidjat lanjaide oktan ohppiid- ja fidnoohppiidaittardeaddjiin.

Báikkálaš heiveheamit

Fylkkagiieldat galget mielruhtadanfálaldaga bokte oažžut vejolašvuoda gávdnat heivolaš čovdosiid juohke fylkkas, earret eará Givssidanáittardeaddjiid bargogohččumiid ja ovtasbarggu Ohppiid- ja fidnoohppiidaittardeaddjiiguin hárrái.

Nationála ortnet addá sáji báikkálaš heiveheamiide. Fylkkagiielda sáhtta, givssidanáittardeaddji oasseruhtadeami bokte ja ovtasbarggu Ohppiid- ja fidnoohppiidaittardeaddjiin láchčimiin, heivehit ortnega nu ahte orru heivvolaš báikkálaččat.

Fylkkagiielda sáhtta ovdamearkka dihte:

- Árvvoštallat galgá go Givssidanáittardeaddji oažžut bargamušaid ja ulbmiljoavkuid mat leat viidát go nationála váldi
- Árvvoštallat doaibmabijuid mat nannejit Givssidanáittardeaddji sorjjasmeahtunvuoda
- Árvvoštallat doaibmabijuid mat nannejit fágalaš čanastumi ovtasbarggus báikkálaš oassádalliiguin
- Árvvoštallat berrejit go juolluduvvot eanet resurssat áittardeaddji bargui fylkkas

Finnmárku – riikka áidna fylka mas ii leat ohppiid- ja fidnoohppiidaittardeaddji!

Lea čielga oassi válddis ahte galgá leat ovtasbargu fylkka Ohppiid- ja fidnoohppiidaittardeaddjiin, muhto Finnmarkkus ii leat vel ohppiid- ja fidnoohppiidaittardeaddji, nu ahte dáppe ii leat dakkár ovtasbargu. Muđui sáhtta cuiggodit ahte Finnmarkku lea riikka áidna fylka mas ii leat Ohppiid- ja fidnoohppiidaittardeaddji.

Finnmarkku Givssidanáittardeaddji váldá vuostá joatkkaskuvllaohppiid ja -bargiid jearaldagaid skuvlabirrasa hárrái. Dát lea danne go dat lea dan mále vuodul mii mis lei dalle go fylkkat ledje ovtastahthuvvon ja mis lei oktasaš áittardeaddjibálvalus. Leat maid fidnoohppit geat váldet oktavuoda, muhto sii eai gula Givssidanáittardeaddji váldái.

Ođđa váldi?

Fuomášuhttit ahte Givssidanáittardeaddjiortnega leat árvvoštallamiin nationála dásis ja juste dál ortnet lea dušše guhkiduvvon jagi 2025 lohppii. Ii boade diehtu mii dáhpáhuva áššis, nu ahte lea ollu eahpesihkarvuohta. Givssidanáittardeaddji bivdá Finnmarkku politihkkáriid čuovvolit mii áššis dáhpáhuva.

Vuolábealde lea oassi cealkámušas maid Givssidanáittardeaddji sáddii Máhttoministarii Kari Nessa Nordtun:ii 29.10.24:

Finnmarkku Givssidanáittardeaddji ruovttoluottadieđáhus movt Norggas áddejit ja árvvoštallet givssidanáittardeaddjiortnega.

Finnmarkku Givssidanáittardeaddji mielas lea riektá kommenteret ja addit ruovttoluottadieđu dan birra mo Givssidanáittardeaddjiortnet nationála perspektiivvas ovdanbuktojuvvo dokumeanttain ja dulkojumiin Oahpahusdirektoráhtas ja Meld. St. 34 (2023-2024) - kap 6.2.3. Givssidanáittardeaddjin Finnmarkkus lean borgemánu 2020 rájes leamaš mielde ovddideamen áittardeaddjirolla nationála válddi vuodul. Dát lea dahkkon álggu rájes 2019:s gávdnan dihtii nu buori ortnega go vejolaš Finnmarkku fylkka guvllolaš diliide. Mu vuorjašuhthá go Givssidanáittardeaddji vásáhusat, jahkeraporttat mat leat ovddiduvvon Fylkkadikkis, ovtasdoaibman Romssa ja Finnmarkku Stáhtahálldasaddjiiguin, ja máhcahagat Givssidanáittardeaddji geavaheddjiin, eai gul leat vuhtiiváldojuvvon ja áddejuvvon árvvoštallamis ja kártemis givssidanáittardeaddjiortnega.

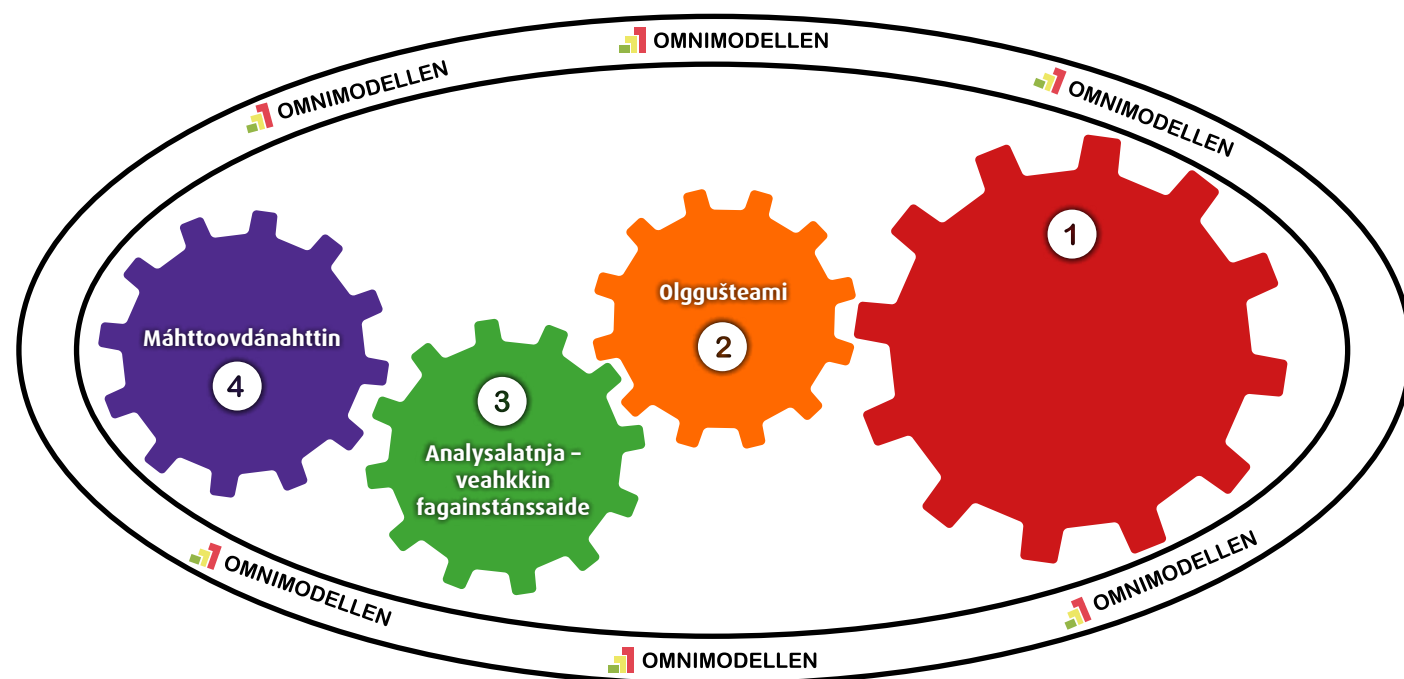
Go dál galgá mearriduvvot movt givssidanáittardeaddjiortnet galgá ášahuvvot, bivddán ahte háhkat ođđa ja áigeguovdilis dieđuid Finnmarkku Givssidanáittardeaddjis, Finnmarkku fylkkadiggepolitihkkariin ja Romssa ja Finnmarkku stáhta hálldasaddjis geas lea lagas ovtasdoaibman givssidanáittardeaddjiin.

Buot fylkkaid Givssidanáittardeaddjit sáddejedje sullasaš reivve.

Givssidanáittardeaddji njeallje bátnejuvlla

Nationála válđi addá báikkálaš heiveheapmái saji, ja dás čájehan mo bálvalus lea organiserejuvvon Finnmárkkus.

Njealje váldosuorggi leat vuolggasadjin Finnmárkku Givssidanáittardeaddji barggus. Juohke suorgi čilgejuvvo bátnejuvllan mat heangájit oktii ja jođihit nuppiid. Dan njealji bátnejuvllain leat iešguđet sturrodagat ja čilgejuvvo ná:

Bátnejuvlla 1: Veahkki ja doarjja mánáide, nuoraide ja fuolaheaddjiide lea stuorámuš bátnejuvlla ja masa áittardeaddjit golahit eanemus áiggi. Dás leat buot gulaskuddamat mat bohtet Givssidanáittardeaddjái ja mat gusket ovttaskas olbmuid dárbbuide oažžut veahki.

Bátnejuvlla 2: Deike lean bidjan dan barggu mii guoská earret eará olgušteami, loavkidemiid ja givssideami eastadeapmái. Dán bátnejuvllas gávnnat fáddáeahkediid, bargoveahkačoahkkimiid ja iešguđetlágán bargogohččumiid mat gullet eastadandoaimmaide.

Bátnejuvlla 3: Givssidanáittardeaddji veahkeha maid fágainstánssaid nugo ovdamearkka dihte skuvllaid, mánáidgárddiid, PP-bálvalusaid, BUP ja ollu earáid iešguđetlágán hástalusai-guin mat čatnasit fáddái maid áittardeaddji gelbbolašvuohta gokčá. Dás fállat earret eará dan maid mii gohčodit analysatnjan.

Bátnejuvlla 4: Dán bátnejuvllas lea sáhka das ahte Givssidanáittardeaddji geavaha iežas vásáhusaid, maid lea ožžon barggu čađaheamis fylkkas, dieđu ja máhtu ovddideapmái ja juohkimii. Dát lea erenoamáš dehálaš sihkkarastin dihte ahte ovdamearkkat mat geavahuvvojit ja mállet mat ráhkaduvvojit vulget min guovllu kultuvrralaš ja geográfalaš dilálašvuođain. Omnimodealla lea ovdamearka dákkár barggus.

Man láhkai váikkuha Givssidanáittar-deaddji bargu nuppástuvvamii?

Givssidanáittardeaddji bargá 3 vuodđoprinsihpa vuodul:

Vuodđoprinsihppa 1: Guldala – vuhtiiváldá – dahká, vuogi mielde mii duddjo LUOHTTÁMUŠA – dan bokte ahte váldit mánáid, ohppiid, fuolaheaddjiid ja bargiid duođas, dasgo diehtit ahte juohke áššis lea mángga beali. Ferte álo álgit dakkár perspektiivvain ahte guldala ja vuhtiiváldá, jus háliida beassat ovddosguvlui.

Vuodđoprinsihppa 2: Čielggadit vuordámušaid ohppiid ja oahpaheaddjiid gaskal, fuolaheaddjiid ja mánáidgárddiid/skuvllaid gaskal, ja muddet daid dađistaga.

Vuodđoprinsihppa 3: Oaidná olbmo ollislaččat, oaidná oktavuoda gaskal indiviida ja vuogádaga, gaskal mánáidgárddiid/skuvlla ja astoáiggi, gaskal ruovttu ja mánáidgárddiid/skuvlla, gaskal mánáid/nuoraide ja fuolaheaddjiid, gaskal mánáid/nuoraide ja ovttahkásaččaid jna.

Sámegiela áittardeaddji

Ođđa ovttasbargošiehtadusa Sámedikki ja fylkkagieldda gaskka hábmema oktavuodas lea Givssidanáittardeaddji lea cealkán ahte dárbbasuvvo sámegiela áittardeaddji, gč. Rávva 5 Givssidanáittardeaddji diimmá raporttas.

Áittardeaddjibálvalusa oainnusmahttin

Givssidanáittardeaddjis lea mihtomearri sihkkarastit ahte buot gielddain/suohkaniin ja joatkkaskuvllain Finnmarkkus lea buorre ja ođasmahttojuvvon diehtu dan birra ahte maid mánát, nuorat ja fuolaheaddjit sáhttet bargat go mánáidgárde-, skuvla- ja bajásšaddanbiras ii leat doarvái buorre. Almmatge dieđan ahte ain leat mánggas geat eai dovdda áittardeaddjibálvalusa.

Skuvlajagi 2024/2025 lea vásihan ahte leat sihke hástalusat ja vejolašvuodát čatnon bálvalusa oainnusmahttimii.

Hástalusat:

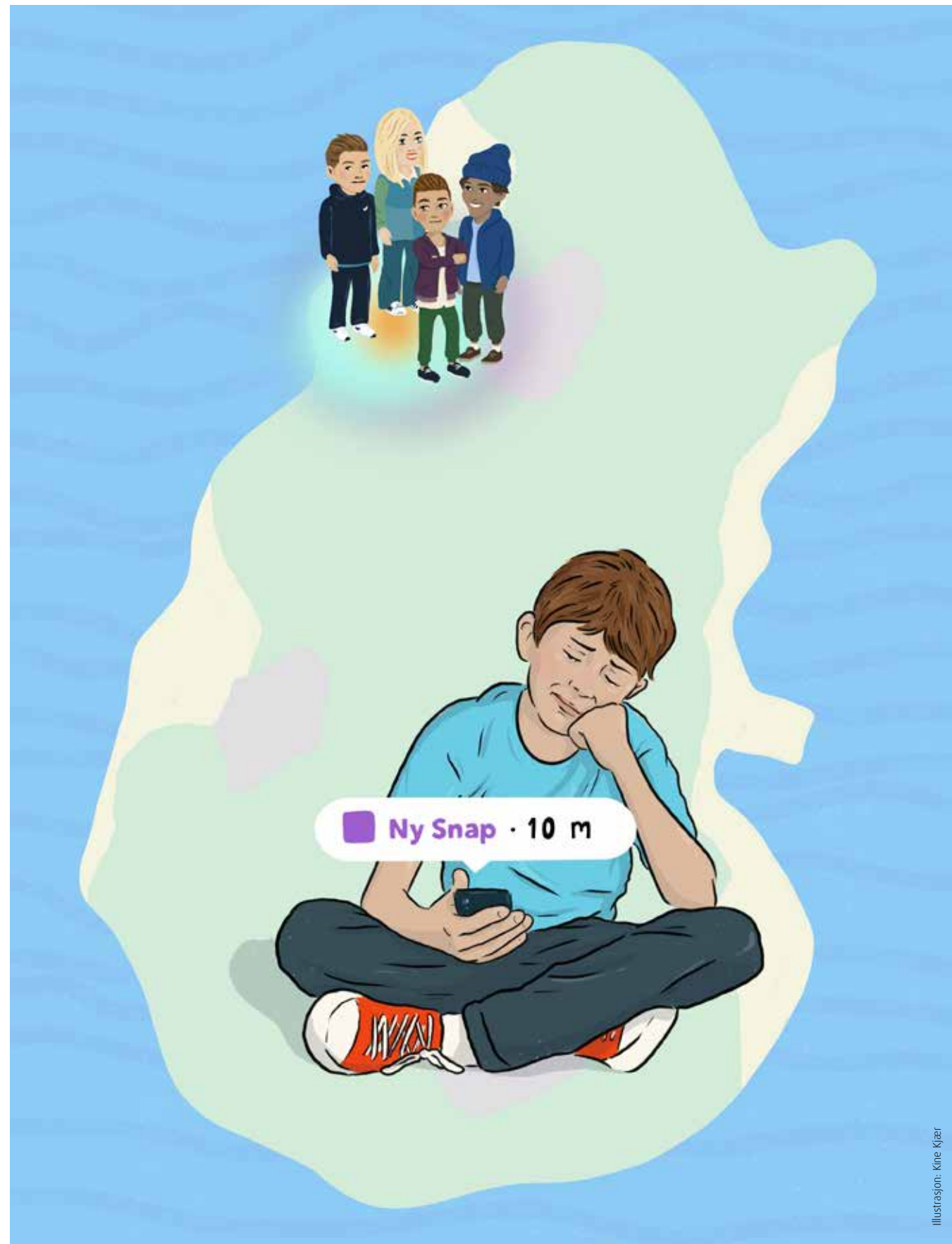
- Givssidanáittardeaddji mátkebušeahhta lea hui vuollegis. Finnmarkkus mátkkoštit lea divrras, ja mun in olat buot gielddaid/suohkaniid dálá bušeahtain. Bušeahhta iige leat doarvái stuoris gokčat gelbbolašvuodačoahkkanemiid maid UDIR ja UIS - oahppanbirasguovddáš leat lágidan buot Givssidanáittardeaddjiid ja Ohppiid- ja fidnoohppiidáittardeaddjiid várás. Dát lea kritihkalaš, danin go dát čoakkáldagat sihkkarastet fágalaš ođasmahttima ja ahte Givssidanáittardeaddji lea oassin fágabirasis. Mun bagadan olu fuolaheaddjiid ja mánáidgárde- ja skuvlabargiid, ja dalle lea dehálaš ahte lea áigeguovdilis máhttu, muhto maid fágabiras geainna digaštallat.
- Finnmarkku bálvalusas lea okta olmmoš, ja dat dagaha bálvalusa raššin, erenoamážit olámuttolašvuoda dáfus ja ahte in beasa leat doppe gos mánát ja nuorat leat.
- Go eai leat resurssat mátkkoštit, de lea váilevaš oktavuoha gielddaiguin/suohkaniiguin, ja mun in olat buohkaid geat dárbbasit veahki. Vásáhusat čájehit ahte gulaskuddamat bohtet mannel go lean galledan mánáidgárddiid, skuvllaid ja gielddaid/suohkaniid ja deaivvadan olbmuiiguin.
- Váilevaš Ohppiid- ja fidnoohppiidáittardeaddji ráddje oktavuoda joatkkaskuvllai- guin, ja danne lea Finnmarkku ohppiin ja fidnoohppiin heajut veahkebálvalusaid fálaldat go ohppiin ja fidnoohppiin muđui riikkas.

Vejolašvuodát:

- **Digitála luhtteorrun:** Vuollegis mátkebuše- ahta geažil lea Givssidanáittardeaddji fállan digitála luhtteorruna. Lea doaibman bures čoahkkimiidda gos bargat eančiláššiiguin ja analysalanjain bargiidjoavkkus, dakkár čoahkkimat masa eai searvva nu mánggas. Digitála luhtteorrun ii veahket dagahit álkibun ohppiide ja fuolaheaddjiide váldit oktavuoda seamma láhkai go fysalaš čoahkkin livčče. Ii leat optimála lágidit digitála bargoveahka- ja fuolaheaddjiidčoahkkimiid, dannego vásihat stuorra gaskka ja lea váttis buktit jearaldagaid, muhto lea áidna mii lea leamaš vejolaš fállat.
- **Oassálastit doppe gos mánát, nuorat ja fuolaheaddjit leat.** Lea sávahahtti leat doppe gos mánát ja nuorat leat, ja mun vuoruhán luhtteorruna gos sáhtán deaivvadi eanebuiguin oktanaga, omd. Finnmarkku Givssidanáittardeaddji ja Romssa Ohppiid- ja fidnoohppiidáittardeaddji leigga mielde mánáidfestiválas Riddu Riđđu Davvi-Romssas. Doppe deaivvame olu mánáid, nuoraid, fuolaheaddjiid ja bargiid geat háleštedje minuin.
- **Ráhkadit birrajođu (syklus) mii čájeha Givssidanáittardeaddji galledeami gield- dain/suohkaniin ja skuvllain.** Omd. ahte áittardeaddji galgá galledit buot gielddaid/suohkaniid njealji jagi siskkoabealde.
- **Buoret oainnusmahttin:** ávžžuhit buot gielddaid/suohkaniid ja joatkkaskuvllaid almmuhit dieđuid Givssidanáittardeaddji bálvalusaid birra ruovttusiidduidasaset, ja erenoamážit mánáidgárddiid ja skuvllaid ruovttusiidduide.

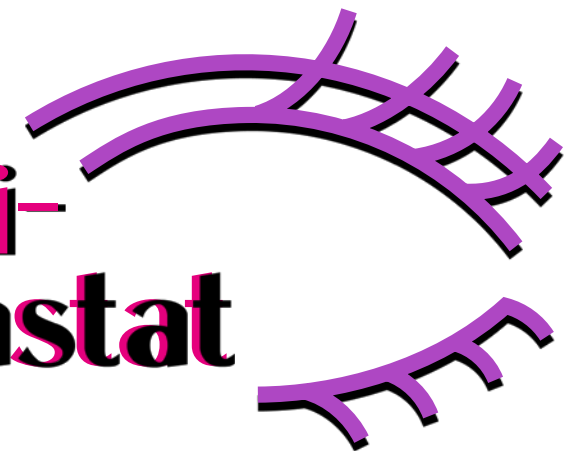
Riddu Riđđu

Illustrasjon: Kine Kjør

Áittardeaddji- geahčastat

Mun dárbbasan ustiba! Mun dárbbasan leat oassin searvevuodas!

Áittardeaddjin mis lea manimus 8 jagi leamaš oktavuoha badjel 2000 mánáiguin ja nuoraiguin, ja geahččalan veahkehit sin, geat vásihit / leat vásihan givssideami, olggušteami ja geain váilu dorvvolaš ja searvadahtti mánáidgárde-, skuvla- ja bajásšaddanbiras. Buot dain leat iežaset mitalusat vásáhusaiguin, vuordámušaiguin, doaivagiiguin ja nieguiguin boahtteáigái. Mii gávdnat oktasaš nammadeaddji:

Buohkat háliidit ja dárbbasit ustibiid, ja vásihit gullevašvuoda searvevuhtii.

Dat mii duodaid lea gelddolaš lea ahte buot mánát ja nuorat sihtet searvevuoda, ustivuoda ja gullevašvuoda.

Manne lea nu váttis dahkat juoidá givssideami ja olggušteami dáfus?

Ollugat geahččalit gávdnat vástádusaid ja gávdnojit ollu evttohusat das ahte maid fertešii dahkat. Juoga mii dájvja geardduhuvvo lea ahte ferte oažžut nannoseappo váikkuhangaskaomiid mánáid ja nuoraid várás geat láhttejit nu ahte earát ballájit, hávváduvvet dahje duvdojuvvojit eret searvevuodas.

Áittardeaddjiid gulaskuddamiid guorahallamis oaidnit ahte eanaš oktavuodain lea sáhka das ahte sihkkarastit oktasaš áddejumi hástalusas sisdoalus. Mánnggas álggahit ságastallama ná:

«ligo sáhte dušše givssideaddji molsut skuvlla?»

Manne lea dát nu váttis? Eat go sáhte dušše leat streangáseappot? Sirdit givssideaddji eará mánáidgárdái dahje skuvlii? Go oahppi ii čuovo njuolgadusaid luohkkálanjas, iigo sáhte oahpaheaddji guoddit su olggos ja bidjat su rektora kantuvrii? Ligo sáhte dušše bidjat mánáid ja nuoraid geat eai láhtte, sierra latnjii dassáži go leat oahppan mo láhttet?

Áittardeaddjit oaivvildit ahte searvevuoda čuvgehusat ja analysat, go geavaha searvevuodakvalitehtaid reaidun, leat čoavdda dáid váttis dilálašvuodaid čoavdimis:

X-fáktor lea «SEARVEVUODAKVALITEHTAT»

Áittardeaddjigeahčastagain válljet dán jagi čalmmustahttit 6 fáttá mat buot čatnasit dorvvolaš ja buriid searvevuodaid háhkamii. Mii ávžžuhat mánáidgárdiid, skuvllaid ja FAU (Foreldrerådets arbeidsutvalg - Váhnenráði bargolávdegottii) smiehttat mo dilli lea du mánáidgárddis dahje báikkálaš skuvllas:

- 1) Ángiruššat árrat stoahkama bokte
- 2) Iešguđet luohkkálanjaid organiseren ja struktuvra
- 3) Mánáidjoavkku ja luohkkálanja girjáivuohta
- 4) Fuolaheaddjiid searvi
- 5) Máhttu mii navdojuvvo diehttelasvuotan
- 6) Omnimodealla ja searvedoaimmat

1) Ángiruššat árrat stoahkama bokte

Manne lea stoahkamis mearkkašupmi buot olbmuid?

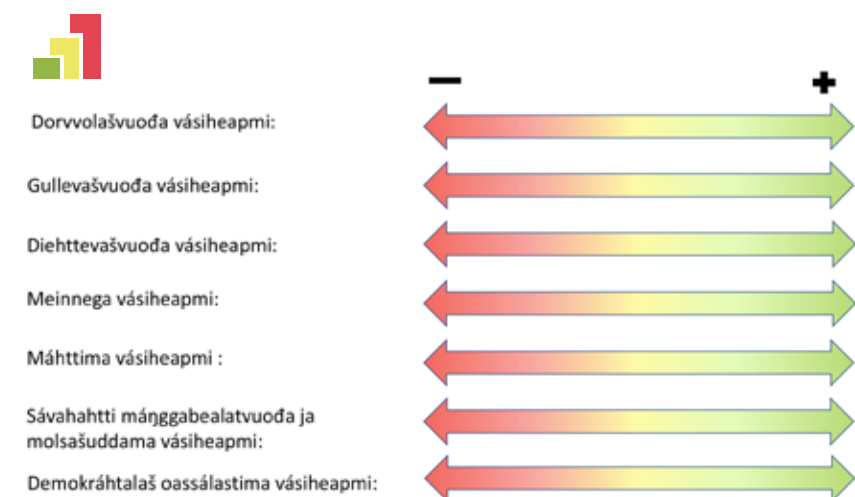
Árrat ángiruššat mearkkaša omd. geavahit stoahkama geađgejuolgin birget sosiálalaččat ovtta earáiguin. Mánát liikojit stoahkat, muhto eai buohkat lihkostuva dainna. Sivt sáhttet leat mánggaláganat:

- Dorvvohisvuohta
- Váilevaš stoahkanvásáhusat
- Váilevaš stoahkanbiras
- Váilevaš gullevašvuohta
- Doaibmavádjitvuohta
- Váilevaš giella

Mánáidgárddiid ja skuvllaid bargit fertjit ovtta váhnemiiguin/fuolaheddjiiguin gávnnaht mii dagaha ahte mánái lea váttis stoahkat. Go váttisvuohta lea fuomášuvvon, de ferte máná oázžut dan doarjaga maid dárbbáša, vai sáhtta oahppat hálldašit stoahkama. Gávdnojit mánggalágan stoahkammat, álkimus "titt-tei" stoahkamis gitta eanet kompleaksa njuolggadusaide. Juohke mánas lea iešguđet vuolggasadji ja ferte das bargat ovdánahtit stoahkanmáhtu. Muhtun mánát dárbbášit álo ollu doarjaga stoahkamis, ja earát fas unnit doarjaga. Bargit fertjit bargat dan ovdii ahte gávdnat dássedeattu, nu ahte sii dattege sáhttet ovtta stoahkat.

Searvevuodakvalitehtat:

Dán reaiddu geavaheami bokte leat sihke fuolaheaddjit ja bargit šaddan eanet dihtomielaččat fáktoriidda main lea mearkkašupmi mánáid ja nuoraid láhttemii ja sosiála gullevašvuohtii.

Searvevuodakvalitehtat

OMNIMODELLEN

Rávesolbmuid rolla – sáhttetgo ja háliiditgo buot bargit stoahkat?

Áittardeaddjit vásihit ahte olggušteapmi maŋŋil eallimis álgá juo mánáidgárddis. Danne leat mii válljen geavahit searvevuodakvalitehtaid reaiddu aktiivvalaččat čoahkkimiin sihke fuolaheaddjiiguin ja bargiiguin. Jus mii sáhttit ángiruššat searvevuoda ovdii juo mánáidgárddis, de mii sáhttit unnidit olggušteami, sihke skuvllas ja barggus maŋŋil eallimis.

Mo mii defineret gii máhtta maid, ja geas lea beroštupmi masa?

Jus máná árrat beassá gullat ja vásihit ahte son lea čeahppi masa nu dahje máhtta juoidá, de oázžu iešluohttamuša ja diehtá ahte son birge. Máná oázžu vejolašvuođaid. Jus máná árrat vásiha nuppe láhkai, ahte oázžu gullat ahte ii máhte dahje ii leat čeahppi masa nu, ja nu oázžu maid rumašlaš vásáhusaid das ahte ii hálldaš, de dat dagaha ahte sus váilu iešluohttamuš ja jáhkku dasa ahte son birge. Máná massá vejolašvuođaid.

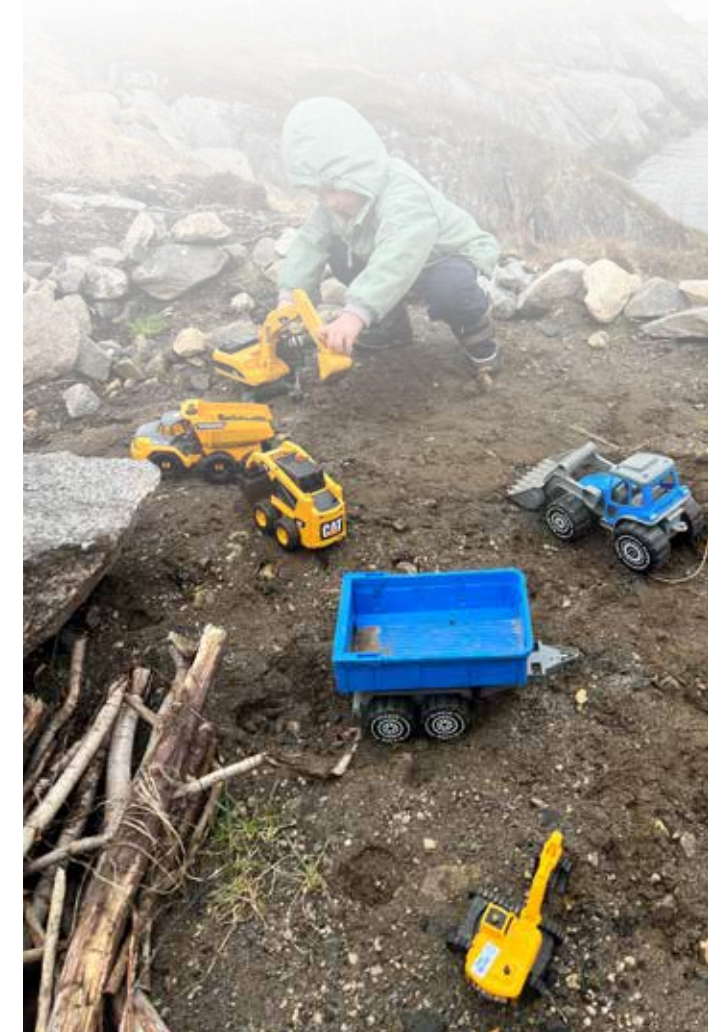
Man vuodul árvvoštallat máná:

- Sohkaduogáža?
- Čearddalašvuođa?
- Oskkoldatlaš gullevašvuođa?
- Sohkaheali?
- Stáhtusa joavkkus?
- Dan ahte makkár máhttu ja gálga sus duodaid lea dan doaimmas?

Danin šaddá ge dehálaš bargiide diehtit man vuodul árvvoštallan dahkko, ja mo bargit sáhttet veahkehit mánáid geat eai birge.

Seamma guoská maid árvvoštallamiidda das mas máná berošta:

- Man vuodul meroštallet bargit ja fuolaheaddjit makkár beroštumit mánas leat?
- Ožžot go nieiddat ja gánddat seamma vejolašvuođaid, vai leat go makkárge sohkahealstereotyhpalaš vuordámušat dasa mas galget beroštit?
- Sáhttetgo gánddat friija válljet buot duhkorasaid gaskkas almmá váttisvuođaid haga? Sáhttetgo nieiddat?
- Man viiddis lea skála das makkár beroštumiid mii navdit dábalažžan ahte gánddas dahje nieiddas lea almmá kommenterekeahhtá áššis?
- Goas sohkahealis šaddá mearkkašupmi?

“**Rosa lea dušše ivdni!**
– dassái go gánda dan coggá”

2) lešguđet luohkkálanjaid organiseren ja struktuvra

Stuorraoassi durávesolbmoeallimisvuodđuduvvo vásáhusaid bokte maid oaččut luohkkálanjas 13 jagi čađa. Bajimus ulbmil oahpahemiin lea addit ohppiide máhtu, gálggaid ja guottuid maiguin sáhttet birget eallimis ja aktiivvalaččat oassálastit servodagas. Dát mearkkaša ovddidit kritihkalaš jurddašeami, ehtalaš doaimma ja oassálastima demokrátalaš servodahkii.

Mii diehtit buohkat, man ollu mearkkaša olbmui dat ahte dovda iežas oassin searvevuodas. Searvevuolta mii luohkkálanjas šaddá.

Maid don smiehttat go gulat sáni luohkkálatnja?

Mo lei du luohkkálatnja?

Mo dat lea dutnje manit áigge čuohtan?

Buorre
luohkkálatnja
bistá olles
eallima

Áittardeaddjin mii leat gullan mitalusaid duháiid mielde luohkkálanjain Romssas ja Finnmárkkus. Luohkkálanjas hábmejuvvojit ja ráhkaduvvojit muittut, ovdáneapmi ja oahppan sihke buori ja bahá beliin, ja dás hábmejuvvo ja ráhkaduvvo dat eallin maid mánat ja nuorat galget eallit eallima lohppii.

Mis leat girjás olbmot, kultuvrrat ja luohkkálanjat.

Mis leat dorvvolaš luohkkálanjat, mis leat luohkkálanjat mat leat dorvvolaččat mottiide, ja mis leat dorvvuhis luohkkálanjat.

Eallin skuvllas ovtta eará ohppiiguin ja oahpaheaddjiin. Eallin skuvlla olggobealde ovtta skuvlaskihpáriid fuolaheddjiiguin.

Mis lea buohkain seamma sávaldat. Oadjebasvuolta ja gullevašvuolta min jovkui.

Eanas oahppit dovdet oadjebasvuolta luohkkálanjas ja illudit skuvlaárgabeaivái danne go sihke oahpaheaddjit ja mieloahppit leat buorit, muhto mii gullat maiddái ohppiid birra geat eai leat skuvllas dorvvuhis luohkkálanjaid geažil. Mii oaidnit ahte oahppit geat šaddet olggobeallai luohkkálanja lassánit jo gaskadásis.

Oahppit mitalit ahte muhtun ohppiidoavkkut besset mearridit luohkkálanjas dakkaviđe go oahpaheaddji ii leat das. Muhtun oahppit givssiduvvojit ja bilkiduvvojit, dahje vásihit ahte sidjiide ii leat veara obage geahččat dahje buktit mearkkašumi.

Evttohus iskanlistu: dorvvolaš luohkkálatnja mii ovddida dearvvašvuoda, loaktima ja oahppama

1. Gaskavuodát ja gudnejahttin

- ☐ Mun vásihan ahte buohkat gudnejahttojuvvojit
- ☐ Oahpaheaddji ja oahppit čájehit beroštumi nuppit nuppiide
- ☐ Oahppit ovttasbarget ja guldalit nuppit nuppiid

2. Diehttevašvuolta ja struktuvra

- ☐ Leat čielga njuolggadusat ja rutiinnat ja daid čuoovvoleapmi.
- ☐ Mun diedan makkár vuordamušat leat munnje skuvladiimmus.
- ☐ Oahpahus lea organiserejuvvon dan láhkai ahte lea ráfi ja bajilgovva.

3. Searvadahttin ja searvevuolta

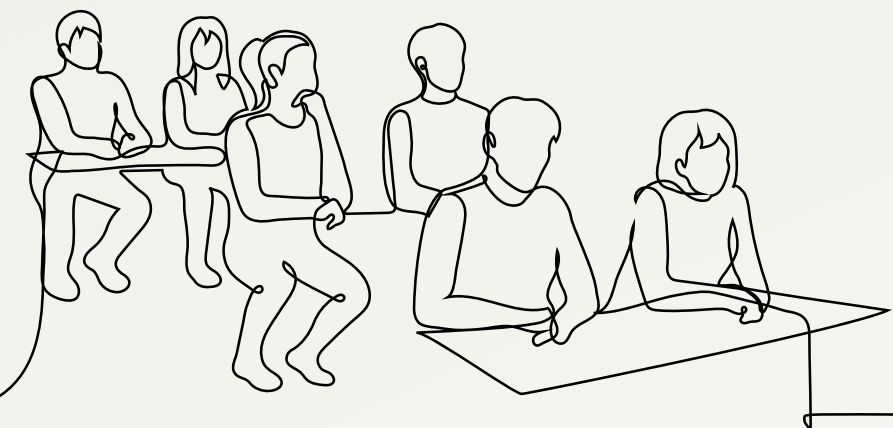
- ☐ Juohkehaš luohkkás beassá leat oassin searvevuodas.
- ☐ Lešguđetlágan oaivilat ja vásáhusat váldojuvvojit duodas.
- ☐ Mun dovddan gullevašvuoda luohkkái.

4. Doarjja ja birgejuvvo

- ☐ Mun oaččun veahki ja doarjaga go dárbbasan dan.
- ☐ Mun oaččun bargobihtáid maiguin birgen bures, muhto seammás hástalit mu.
- ☐ Mu givrodagat ja ovdáneapmi fuomášuvvo.

5. Dorvvolaš oahppanbiras

- ☐ Givssideapmi ja loavkideapmi váldojuvvo duodas ja giedahallojuvvo.
- ☐ Lea sadji munnje mitalit iežan dili birra.
- ☐ Mun vásihan ahte lea oadjebas jearrat gažaldagaid ja dahkat boastut.

Luohkkájodiheapmi ja searvevuodaovddideaddji oahpahus

Mii vásihit ahte leat stuorra erohusat skuvllaid gaskka, ja maiddái siskkaldasat iešguðet luohkkálanjain, das mo skuvllaid norpmat ja njuolggadusat čuovvuluvvojit. Áttardeaddjit ávžžuhit skuvllaid bargat eanet vuogádatlaščat sihkkarastit alcceseaset máhtu das mo givssideapmi ja olggušteapmi dáhphuvvá, ja ahte sihkkarastet alcceseaset máhtu giedahallat dan jus dat čuožžila. Dás sáhtá Omnimodealla ja erenoamážit Omnitráhppá leat buorre veahkin:

<https://omnimodellen.no/sme/omnimodellen/omnitrappa/>

Áttardeaddjit ávžžuhit oahpaheddjiid láhčit oahpahusa ja doaimmaid mat duddjojit searvevuoda buot fágain ja buot diimmuin:

<https://omnimodellen.no/sme/omnimodellen/ffss-a-bygge-et-godt-fellesskap/>

«Lea guhkes áigi dassái go mun lean boradan kantiinnas bottus. Don diedát ahte geahčastagat maid deaivvat doppe eai sáva dutnje bures boahtima.»

«Bottuin mii hállat feasttaid birra mat leat leamašan, ja boahttevaš feasttaid birra. Midjiide geat eat bovdejuvvo feasttaide, lea unnán vejolašvuhta oassálastit ságastallamis.»

«Russa-ávvudeapmi álgá jo J01:s ja russajoavkkut ráhkaduvvojit - dalle ásahuvvo maiddái geat leat olggobealde luohkká.»

«Lea stuorra erohus das mii dáhphuvvá luohkkálanjain ja sorjá das makkár oahpaheaddji lea luohkkálanjain, guđe oahpaheaddji caggá njálbmuma dahje čalmmiid jorguma go soames ovdanbuktá luohkkái. Dovdo oadjebasat leat luohkkálanjain go mis lea oahpaheaddji X dan sadjái go oahpaheaddji Y. Oahpaheaddji X ii dohkket ahte oahppit láhttejit fasttit nuppit nuppiiguin, muhto oahpaheaddji Y diktá dan dáhphuvvat. Oahpaheaddji Y diktá min válljet sajiid ja joavkkuid gos mii galgat bargat, ja de šaddá nu ahte bivnnuhis olbmot válljejit nuppit nuppiid, ja mii geat leat vuolimus árvodásis šaddat čohkkát joavkkus dahje okto.»

Man láhkai sáhttit hábmet dorvvolaš luohkkálanjaid mat unnidit heaitima ja olggušteami?

Iešguðet luohkkálanjaid organiseren ja struktuvra

Ohppiid ja bargiid gulaskuddamiin lea dávjá sáhka dorvvohis skuvlabirrasis. Oahppit geat vásihit olggušteami iežaset luohkkábirrasis ja skuvllas.

Bargit váldet oktavuoda áttardeddiiguin ja jearahit rávvagiid das maid skuvllat sáhttet bargat go muhtun oahppit eai šat fátmastuvvo luohkkás. Bargit mitalit ahte skuvlla organiseren váttasmahtta, sihke ohppiide ja bargiide, bargat dorvvolaš ja buori oahppanbirrasa ovdii. Gulahallanoahpaheaddjis lea unnán áigi ohppiiguin, ja ollu fágaoahpaheaddjit galget gávdnat oktasašáiggi hábmet oktasaš áddejumi ja plána, sihke joavkkus ollislaščat ja ovttaskas ohppiiguin dorvvohis luohkkálanjain.

Áttardeaddjit geahčalit eastadit, ja diehtit ahte molsut mánáidgárddis skuvllii, gaskadilli luomus skuvllajahká, ja molsun vuodđoskuvllas joatkkaskuvllii sáhttet leat rašes áigodagat muhtun ohppiide. Dát nuppástus addet

seammás ollugiidda ođđa vejolašvuoda ođdasit álgit ođđa luohkáide ja ođđa skuvlabirrasii. Mii vásihat ja oaidnit ahte dás oahppit dárbbasit oahpaheaddji ja skuvlla rutiinnaid ja rámmaid oažžut buori nuppástusa ja buori skuvlaálgima juohke áidna jagi. Mo oahpaheaddji ja skuvla láhčá dorvvolašvuoda buot ohppiide luohkkálanjain? Mo skuvla láhčá dili ohppiid mielváikkuheapmái nu ahte buot oahppit leat mielde huksemin buori searvevuoda iežaset skuvllas?

Ná sáhtá álkut struktureret ja organiseret klássalanja:

- Álggahan- ja loahpahanrutiinnat.
- Álo fásta čohkkánsajit, maiddái go molsu lanja.
- Ohppiidmielváikkuheapmi go hábme luohkkánjuolggadusaid, ja jearggalaš čuovvuleapmi riikkumiid oktavuodas.

<https://omnimodellen.no/sme/omnimodellen/dorstokkregler-a-sette-standard-for-fellesskapet/>

Álggahanrutiidna

(FUOM! Álggaheapmi beaivái / diibmui maid oahppit dovdet ja maid buohkat čadahit – ii fal beare vuosttaš beaivve, muhto juohke beaivve, juohke diimmu).

1. Dearvuodat / bures boahttin

- a. Dustet ohppiid geahčastagain ja dearvvahit (čuoččo áinnas uksaguora ja dearvvat ohppiid geahčastagain ja “hei”, “bures boahttin” dahje “buorre iđit” cealkámušain. Jus dus leat mánga joavkku beaivvi mielde – daga juste seamma juohke diimmu álggus.

2. Dieđut / otná plána

- a. Čađat otná / dálá plána távvalis (dahje šearpmas):
“Dán mii áigut odne bargat – dát lea ulbmil.”
- b. Čielggat jearaldagaid dahje eahpečielggasvuodaid
- c. Atte dárbblaš dieđuid
- d. FUOM!! Go lea njuolggadusain sáhka, čilge ahte go jo eat leat geargan oahpásmuvvat vel, de don oahpaheaddjin mearridat njuolggadusaid dál álggus. Dađistaga luohkkaráđđi čadahá dáid ja sáhtá daid muddet dárbbu mielde.

3. Liegganeapmi – álgodoaibma mii hukse searvevuoda

- a. Daga dán muhtumiin – áinnas beaivválaččat, ja dađistaga oktii vahkkui
- b. Ovdamearkka dihtii lágideit “Otná gažaldat”: okta oahppi gaiku koartta mas lea somás dahje beroštahtti gažaldat – várre ođasášsis dahje fáddái mainna áigubehtet bargat gullelaš.

4. Vuosttaš doaibma otná plánas

- a. Ráhkát čielga rasttildeami: “Dál mii álgit. Rokka...”
- b. Geavat fásta signála (verbála dahje visuála) jus háliidat: ovdamearkka dihte “bargoráfi” – dahje gulul ja čielga jienain.

Loahpahanrutiidna

(FUOM! Loahpahus beaivái / diibmui maid oahppit dovdet ja maid buohkat čadahit – ii fal beare vuosttaš beaivve, muhto juohke beaivve, juohke diimmu).

1. Dieđit ovddalgihtii - Loga ahte loahpahančoahkkaneapmi dáhpuhuvvá 5 minuhtta geahčen

2. Čoahkkáigeassu / refleksuvdna

- a. “Maid leat odne oahppan? – čále lihppui, muitat skuvllavilljii dahje skuvllaoabbái, dahje njálmmálaččat luohkkái. Guokte ášši maid muittát, okta jearaldat”
- b. Otná buoremus muitu / eanemus gelddolaš doaibma / fáddá.
- c. Mentimeter dahje bealggi geiget vulos dahje bajás: mo lei otná doaibma / diibmu?

3. Loahpahus

- a. Čorget
- b. Dieđut ja ráhkkaneamihttábeaivái – “boahtte háve mii áigut...”
– čájjet boahtte mihttomeari dahje fáttá
- c. Loahppasátni ja giitu otnázii

3) Luohkkálanja ja mánáid-joavkku girjáivuohta

Mii čujuhit álggahussii gos mii leat čállán girjáivuoda birra mánáid- ja ohppiidjoavkkus, fidnoohppiid gaskkas ja rávesolbmuid rollas, ja áigut dás geardduhit man dehálaš lea ahte rávesolbmot, fuolaheaddjit dahje bargit, leat diđolaččat das geat definerejit gii lea siskkobealde dahje olggobealde. Mii ávžžuhit ohppiid, bargiid ja fuolaheddjiid geavahit áiggi ságastallat dan birra ahte mii lea dorvvolaš ja buorre searvevuota, veahkeneavvun sihkarasit girjáivuoda ja searvevuoda, ja geavat áinnas Omnimodealla artihkkala ruoná dorvvolaš ja rukses dorvvohis searvevuoda birra sihkarastin dihtii oktasaš áddejumi: <https://omnimodellen.no/sme/omnimodellen/det-rode-og-gronne-fellesskapet/>

Eará veahkkeneavvut mat sáhttet veahkkin mánáid ja nuoraid searvevuoda kvalitehta árvvoštallamis, sáhttet ovdamearkka dihte leat geavahit “searvevuodakvalitehtat” ja “dorvvolašvuodaskála”: <https://omnimodellen.no/sme/omnimodellen/a-vurdere-fellesskapskvaliteter/>

Mánát oapmahažžan

Ollu muiitalusain maid mii áittardeaddjin gullat, lea mánáin ja nuorain sáhka geat leat oapmahaččat man nu láhkai. Sáhttet leat mánát ja nuorat geain lea:

- Duodalaš buozalmasvuota oapmahaččaid, fuolaheddjiid dahje eará lagaš olbmuid gaskkas
- Doaibmavádjat oarbinat
- Gárrenmirkogeavaheapmi lagaš bearrašis
- Bearrašat geat eai leat šat čoahkis earráneami dahje soađis báhtareami geažil
- Fuolaheaddjit giddagasas

Dás namuhan dihte dušše muhtin ovdamearkkaid muiitalusain maid gullat. Oktasaš lea ahte eallin vásihuvvo váttisin ja lossadin mánáide ja nuoraide, ja ahte dat sáhtta váikkuhit astoáigái, mánáidgárde- ja skuvlaárgabeaivái. Muhtumat šaddet loavskkas in ja háliidit dahkat iežaset oaidnemeahttum in, ja earát fas šaddet rájáheami ja nággarat seammás go guddet lossa vuorjašumiid. Áittardeaddjin mii maid vásihit ahte dávjá ii leat leamaš sáhka das makkár mearkkašupmi lea go mánát ja nuorat leat oapmahaččat, ii bearrašis iige deaivvademi in mánáidgárddiigu in/skuvllaigu in. Go jearrat leago máná dahje nuorra juoga láhkai oapmahaš, de dat orru čilgemi in olu. Dakkár diehtu mii váillui ja mii sáhtta veahkehit čilget láhttema, muhto mii maid sáhtta veahkehit fállagoahtit eanet ulbmillaš veahki.

Loga lasi: <https://veiledningscenter.no/>

4) Fuolaheaddjisearvi

Eahpečielga ja váilevaš gulahallan mánáidgárddis ja skuvllas fuolaheddjiide dagaha dárbbasmeahttun luohttámušrihkumiid. Fuolaheaddjit muiitalit ahte sis váilu diehtu dahje ahte sii ožžot dieđu menddo maŋnit. Dát dagaha ahte fuolaheaddjit háhppehit eardut, dilálašvuota vearrána ja fuolaheaddjit masset luohttámuša dasa ahte mánáidgárdi dahje skuvla nagoda bargat maidege dili in.

Áittardeaddjit ávžžuhit mánáidgárddi in ja skuvllaid bargat aktiivvalaččat ovtta báikkálaš FAU: in (Váhnemi in bargolávdegotti in). Eanet buriid rávvagi in gávnnať álkit fuolaheddji in nationála lávdegotti in neahttasiiddu in:

<https://foreldreutvalgene.no/fub/>
<https://foreldreutvalgene.no/fug/>

Mánáidgárddi in ja skuvllat eai bastte okto bargat olgguštemi in! Fuolaheaddji in astoáiggeolbmot fertejit searvat. Gávdnojit fuolaheaddjit geat veahkehit eará mánáid ja nuoraid olggušit, go bidjet rájáid dasa geaigu in mánát besset ovttašallat astoáiggi in, go sihkarastet ahte juste iežas máná beassá leat mielde dan ovtta Russa-busses jna.

Áittardeaddjit ávžžuhit váhnemi in geavahit nuoraid iežaset searvadahttinjuolggadusaid ja valášallama Omnimodealla:

<https://omnimodellen.no/sme/ungdommenes-10-inkluderingsvettregler/>
<https://omnimodellen.no/sme/omnimodellen-for-idretten/>

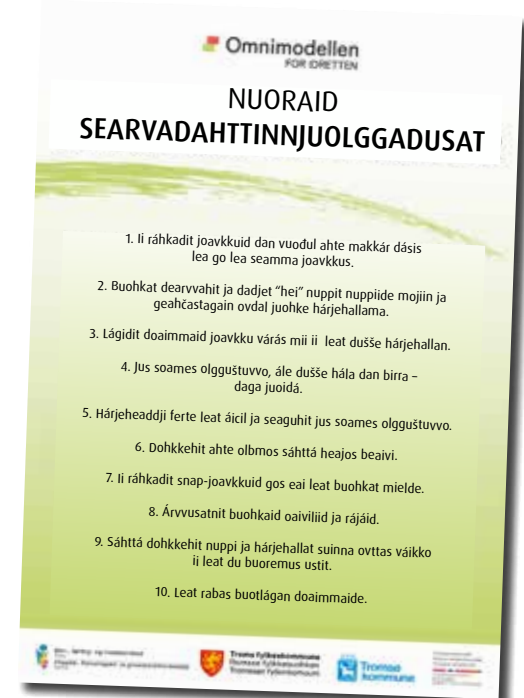
Áittardeaddjit ávžžuhit ahte fuolaheaddjit smihttet makkár ovddasvástáduš čuovvu rávesolbmuid rollas láhčit buot mánáide ja nuoraide loaktima iežaset lagašbirrasis.

Viđat lávki Omnitráhpás čájeha fuolaheddji in mearkkašumi mánáid ja nuoraid bajáššaddanbirrasis.

<https://omnimodellen.no/sme/omnimodellen/voksenrollen-voksnes-betydning-i-livene-til-barn-og-unge/>

<https://omnimodellen.no/sme/omnimodellen/omnitrapa/steg-5-foreldre-adopterer-legitimering/>

Ceahkki 5: Váhnemat adopterejit legitimerema

Váhnemat gullet ja vásihit muiitalusaid nuppiid mánáid ja nuoraid birra geat eai doaimma nu bures go nuppiid, dahje geain váilot sosiála gálggat dahje gelbbolašvuota. Váhnemat áddejit go mánát dušástuvvet hástalusaid geažil mat sis leat go deaivvadit dáigu in.

Eanet Ceahki 5 hárrái

Go fuolaheaddjit huksejit seainni gos mánát ja bargit vigget šalddi hukset

Reivve muhtin eatnis:

“Árabut dán vahkku mis lei buorre čoahkkin bárdnámét «Emil» oahpaheaddjiin, ja manaimet doppe doaivagiin. Muhto dušše moadde beaivve maŋŋá vásiheimmet juoidá mii čuzii čiekŋaleappot: Ránnjá bárdni “Leo” čievččai “Emil” garrasit čoarbbeallái stoahkan-doarodettiin skuvlašiljus. “Emil” vástidii dainna ahte čorbmadii “Leo” ámadadjui – dat ii leat diedusge dohkálaš. Goappašagat sáhpuiga. Oahpaheaddji hálddašii dili bures, ja seamma beaivvi stoagaiga fas ovttas.

Eahketbeallai seamma beaivve bodii bahás diehtu “Leo” eadnis. Gánddaguohttos eaba beasa šat ovtastallat astoáiggis. Ii buktán čilgehusa ja iige beroštan gullat min dahje “Emil” veršuvnna. Oaččuimet maid diehtit ahte “Emil” bealkkahalai sin luhtte ja sáddejuvvui ruoktut, sus lei hui váivi.

Go mii de várrogasat vikkaimet mitalit ahte soai leigga seamma čábbát láhtten skuvllas ja ahte oahpaheaddji lei čoavdán ášši de oaččuimet ođđa ja guhkes bahás dieđu maŋos – diedus sivahalle min garrasit ja mitalledje ahte ii “Emil” iige unnaoappáš “Anna” leat šat bures boahttin doppe šat. Dán maŋŋá lea “Leo” álgán olgguštit “Emil” oalát. Son vázzá ruoktut okto, ja dat earát vázzet ovttas.

Dát lea hui bávvčas Emilii – gii dađi bahábut lea jo mánggii vásihan olggušteami. Midjiide fuolaheaddjin lea váttis áddet ahte rávesolbmot láhttejit dakkár vuogi mielde ahte njulgestaga gievruđa mánáid olggušteami dan sadjái go váikkuhit dasa ahte mánát ožžot ovtastallat buori láhkai. Mu mielas dakkár rávesolbmot huksejit seinniid dan sadjái go šalddiid.”

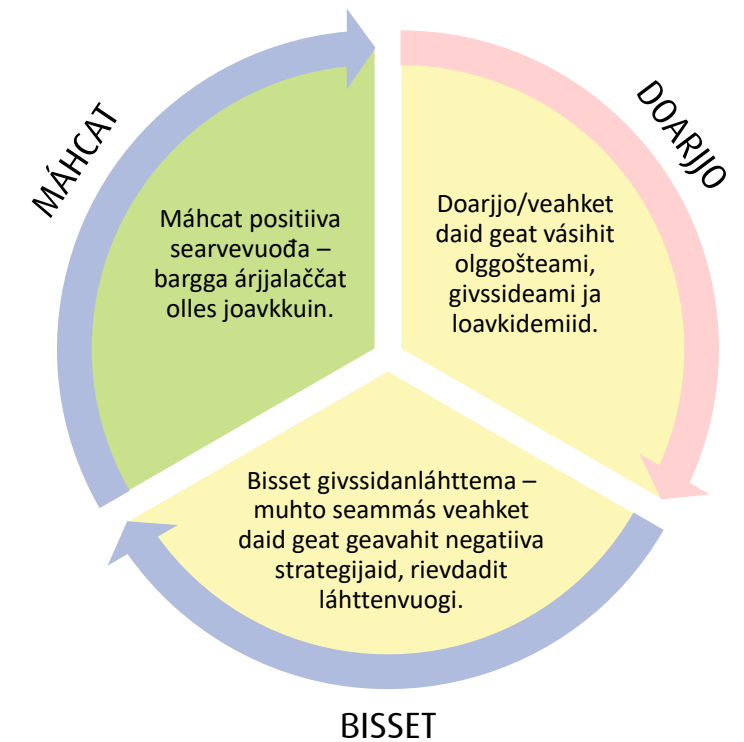
Buohkat dahkat boastut muhtumin, ja mánát ja nuorat sáhttet muhtumin leat bahát guhtet guoibmáseaset. Dehálaš lea mo mii giedahallat meattáhusaid ja mo mii dustet daid geat dahket boastut. Go mii gulahallama ja sáhkkii vuoda sadjái válljet sivahallama ja hilguma, de ii leat dušše olbmuid gaskavuohta mii billistuvvo - muhto maiddá min bira-stahtti searvevuodát. Mii oaidnit ahte ollu rávesolbmot navdet ahte čoavddus lea eanet ja garraseappot ránggáštus ja váikkuhusat go mánát dahket boastut. Áittardeaddjin mis leat hui čielga rávvagat dasa ahte mo bargat dakkár dilálašvuodain.:

1) Veahket ja doarjjo daid geat vásihit olggušteami, givssideami ja loavkidemiid.

2) Bisset daid geat dahket boastut / olgguštit, givssidit ja loavkidit earáid, muhto seammás veahket sin válljet eará láhkai, gávdat eará vuogiid mainna gávdat gullevašvuoda searvevuhtii.

3) Bargat aktiivvalaččat dan ovdii ahte hukset mánáid ja nuoraid searvevuodaid posiitiiva vuogiid mielde.

Dát ja mánga eará sullasaš mitalusat áittardeaddji árgabeaivvis čájehit man dehálaš lea oaidnit givssideami, loavkademiid ja olggušteami eastadanbarggu ollislaš álbmotdieduperspektiivvas. Jus galgá leat vejolaš liikostuvvat buoret muddui hukset dorvvolaš ja buori bajáššaddanbirrasa buot mánáide ja nuoraide de FERTEJIT buot rávesolbmot áddet rollaset searvevuodaperspektiivvas.

OMNIMODEALLA
– OVTAS MII DUDDJOT SEARVEVUODA

5) Máhttu mii navdojuvvo diehttelasvuohtan

Olgušteami ja givssideami giedahallamis orru leamen ahte vuoddogálggat nugo bissehit ja seaguhit leat gártan “máhttu ja gálggat maid mii navdit diehttelasvuohtan” lođái. Go juoga šaddá dán lođái, de mearkkaša dat ahte navdit diehttelassan ahte buohkat máhttet hálldašit dán gálgga. Áittardeaddjit oidnet ahte rávesolbmuid gelbbolašvuohta Bissehít/Seaguhit gártá dán lođái. Jodihangoddi ja bargit leat heaitán:

1) Hárjehallamis gálgga

2) Analyseremis iešguđet dilálašvuođaid nu ahte olmmoš oahppá boahtte hávvái

3) Hállamis dan birra / debriefet rávesolbmuiguin geat leat gártan dakkár dilálašvuođaide

Diktít gálggaid ja máhttu šaddat dakkárin maid “mii navdit diehttelasvuohtan” váikkuha negatiivvalaččat sihke mánáide, nuoraide, fuolaheddjiide, bargiide ja jodiheaddjiide.

Áittardeaddjit ávžžuhit
buot mánáidgárde- ja
skuvlabargiid digaštallat
ja árvvoštallat makkár
máhttu navdojuvvo
diehttelasvuohtan
organisašuvnnasteaset.

Áittardeaddjiid áicamiid ja vásáhusaid geažil
mii buktit min árvvoštallamiid das ahte mo
dat sáhtta váikkuhit mánáidgárddiide,
skuvllaide ja oahppofitnodagaide go
dehálaš gálggat ja máhttu navdojuvvot
diehttelasvuohtan:

Váikkuhusat bargobirrasii

Eambbo huša ja dorvvohisvuohta bargiid gaskkas - bargit dovdet iežaset oktonassan váttis dilálašvuođain ja eahpesihkkarin das mo galget hálldašit.

Fuonit ovttasbargu ja oktavuotta - váilevaš oktasaš práksis ja go lea sierramielalašvuohta das mo giedahallat ráfehivuođa, riidduid, givssideami ja olgušteami, de dat dagaha riidduid ja frustrašuvnna bargiidjoavkkus.

Unnán mokta ja bargoillu - go vásiha ahte ii lihkestuva dagahit dorvvolaš birrasa, de massá movtta ja beroštumi.

Sivalašvuohta ja frustrašuvdna - ollu bargit soitet dovdat heajos oamedovddu go eai leat doarjalan dahje suodjalan mánáid ja nuoraid doarvái bures.

Váikkuhusat ovttaskas bargiide

Vásihit fámuhisvuođa ja váibbasvuođa - go dávjá gártá dilálašvuođaide gos leat riiddut, loavkideamit, givssideami ja ráfehivuohta doarjaga dahje reaidduid haga, dat čuohcá ovttaskas olbmui. Bargit masset kontrolla ja autoritehta mánáiguin ja nuoraiguin deaivvadeamis.

Váilevaš luohttamuš mánáin, nuorain ja fuolaheddjiin - bargit geat eai seagut givssideapmái masset áktejumi ja luohttamuša - sáhttet oažžut váidalusaid. Dat vásihuvvo persovnnalaš vuoittáhallamin ja sáhtta dagahit eahpesihkkarvuođa virgerollas.

Stuorit riska ahte šaddet buozalmasjávkkamat ja “turnover” - ollu bargit dakkár birrasiin heavganit ja válljejit molsut dahje heaitit barggus.

Váikkuhusat organisašuvdnii

Heajos beaggin ja luohttevašvuohta lagasbirrasis - organisašuvdna mii ii giedahala riidduid, givssideami, loavkidemiid ja olgušteami buori láhkai adnojuvvo eahpesihkkarin.

Eanet váidagat ja áššit Stáhtahálldašeaddjái ja Givssidanáittardeaddjái - eanet mánát, nuorat ja fuolaheaddjit diedihit ahte sis lea vuoigatvuohta dorvvolaš ja buori mánáidgárde-, skuvla- dahje bargobirrasii. Organisašuvdna ferte golahit áiggi ja resurssaid áššemeannudeapmái, čuovvoleapmái ja raportteremii.

Fuotnun ámmátkultuvra - eahpečielga rollat, heajos jodiheapmi ja váilevaš oktasaš geavat dagaha ahte bargit barget iešguđetlágan vugiid mielde. Dát fuonida olles organisašuvnna ovdánavjolašvuođa.

Jodihanhástalusat - jodiheaddjit sáhttet massit visogova ja autoritehta jus eai gávdno čielga rutiinnat giedahallat iešguđetlágan negatiiva láhttema. Dán áittardeaddjit árvvoštallet duodalaš vuogádatmeattáhussan.

6) Omnimodealla ja searvedoaimmat

Omnimodealla reaidun searvadahttinbarggus

Mo mii sihkkarastit oktasaš ipmárdusa das mo olggušteapmi ja givssideapmi sáhtta álgit, ja mo oázžut oktasaš geavada eastadit ja bissehit givssideami?

Omnimodealla bokte áittardeaddjit háliidit juohkit dieduid álbmogiin dainna ulbmiliin ahte unnidit olggušteami, givssideami ja loavkidemiid. Servodagas lea guhká leamaš fuomášupmi givssideapmái ja olggušteapmái, muhto ii oru ahte váttisvuodát geahppánit.

Mii fertet gažadišgoahtit maid mii eat leat riehta ádden. Mánnga oktavuodas ja áššis vásihit áittardeaddjit ahte veahkki boahtá menddo manjit. Mánát ja nuorat ahkiduššet mánáidgárddis ja heitet skuvllas dannego ii leat oadjebas leat luohkkálanjas, skuvlabusses dahje bottus. Váttisvuodát sturrot ja šaddet mánnggadáfot. Jávkan lassána, ja orru lossat ja hástaleaddji olahit fas dorvvolaš ja buori mánáidgárde-, skuvla- ja bajásšaddanbirrasa.

Omnimodealla vuodđoprinsihppa lea ahte ferte sihkkarastit buoret áddejumi dáid hástalusaid ollislašvuhtii. Dárbbasat áddejumi dasa ahte makkár proseassat sáhttet dagahit ahte muhtumat šaddet olggobeallai, seammás go

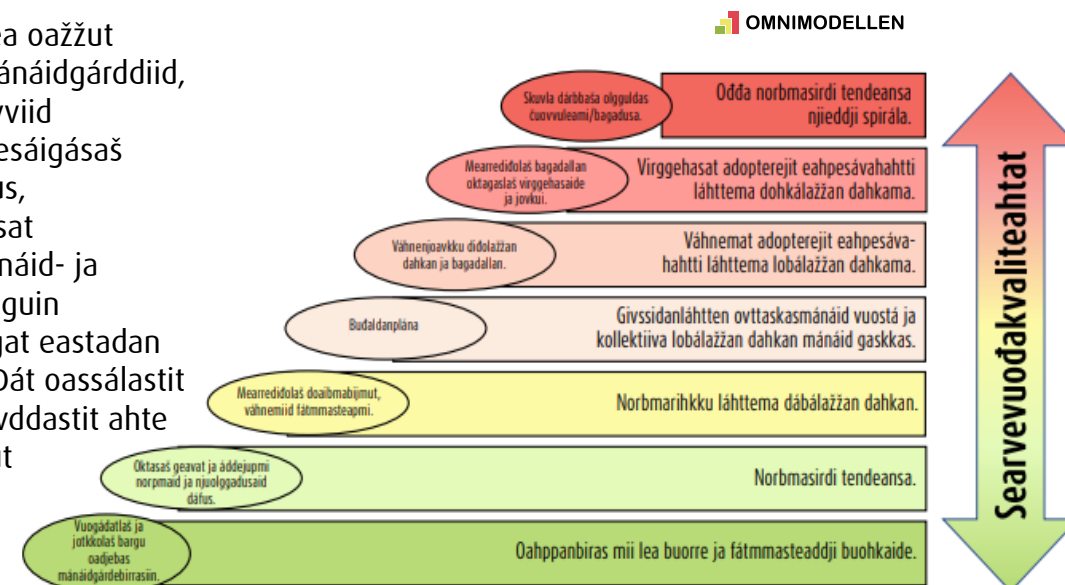
fertet geahčadit maid mii konkrehta sáhttit bargat eastadan dihtii ja divvun dihtii. Ferte buohdalagaid bargat ovddidemiin, eastademiin, bissehemiin ja doarjagiin. Dát čilgejuvvo Omnitráhpás.

<https://omnimodellen.no/sme/omnimodellen/omnitrappa/>

Man láhkai sáhttit árrat fuomášit go lea juoga negatiiva dáhphuvvamiin mánáideamet ja nuoraideamet gaskkas?

Okta guovddášáhta Omnimodeallas lea "negatiiva gárgidantráhppá". Omnimodealla tráhppa čilge mii dáhphuvvá juohke ceahkis, ja mo dorvvolaš ja buorre bajásšaddanbiras vuolimus ceahiin sáhtta šaddat dorvvuhis bajásšaddanbirasin dađi guhkkelebbui olle tráhpá bajás. Tráhppa govvida mii dáhphuvvá go unna signálat jo nuppi ceahkis eai fuomášuvvo. Dat sáhtta ovdamearkka dihte álgit dainna ahte soames skužista go muhtin oahppi vástida boastut, soames mearkkašahhtá ahte nuppis lea boasttu mearka buvssain – áššit mat orrot leamen hui smávva. Jus rávesolbmot eai leat dan mađe áicilat ahte fuomášit smávva kommentáraid, geahčastagaid ja eará láhttemiid, ja veahkehit mánáid ja nuoraid dakkaviđe, de dat sáhtta jođánit ovdánit negatiivva guvlui.

Hástalus ovddosguvlui lea oázžut gielddaid/suohkaniid, mánáidgárddiid, skuvllaid, valástallanservviid jurddašit ollislaš ja guhkesáigásaš implementerema barggus, ipmirdit makkár proseassat dagahit olggušteami mánáid- ja nuoraidjoavkkuin, ja maiguin rávesolbmot fertejit bargat eastadan dihtii ja bissehan dihtii. Dát oassálastit fertejit ieža vásihit ja dovddastit ahte leat iežaset miellaguottut ja láhttenvuogit mat mearkkašit juoidá mánáide ja nuoraide.

Odda neahttasiiddut – eangalasgillii ja sámegillii jorgaluvvon

Omnimodealla gávdno dál sihke eangalasgillii, davvisámegillii ja girjedárogillii

<https://omnimodellen.no/sme/>
<https://omnimodellen.no/en/>

Omnimodealla lea jurddašanvuohki mas leat iešguđetlágan bargoneavvut ja mállet. Dat veahkeha min áddet searvevuoda mearkkašumi dorvvolaš ja buorre bajásšaddanbirrasis.

OMNIMODEALLA
 – OVTTAS MII DUDDJOT SEARVEVUODA

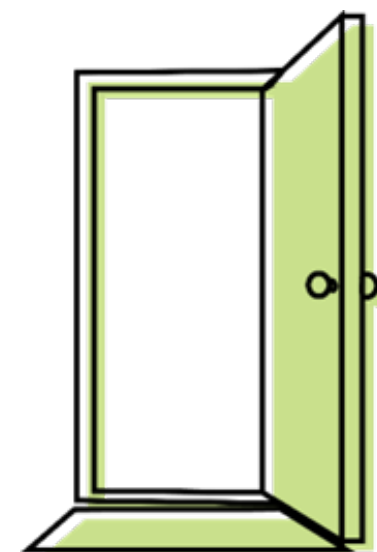
The Omnimodel is a mindset with various tools and models. It helps us understand the importance of community in a safe and good upbringing environment.

OMNIMODEALLA
 – OVTTAS MII DUDDJOT SEARVEVUODA

Šielbmánjuolggadusat

Go ollu olbmot leat čoahkis ovttá báikkis, de fertejit leat čielga ja buorit rámmat dasa mo galgá láhttet nu ahte lea buorin sihke alccet, earáide ja olles searvevuhtii. Dát rámmat gohčoduvvojit dávjá njuolggadussan. Lea stuora hástalus go lea menddo unnán áddejumi ja heajos eaiggátvuohka dákkár njuolggadusaide. Ovdamearkka dihte leat hui ollu mánát ja nuorat geat eai dieđe mii čuožžu gieldda/suohkana dahje fylkkagieldda skuvlaortnetnjuolggadusain. Čoavdda lea gávdnat buori vuogi oahpahit ja oázžut sin dovdat eaiggátvuoda buorre, dorvvolaš ja diehttevaš njuolggadusaide. Omnimodeallas mii gohčodit dán šielbmánjuolggadussan.

Makkár njuolggadusat gustojit go don rasttildat šielbmá?
Šielbmánjuolggadusat – go dat ráhkaduvvojit ovttas ohppiiguin, bargiiguin ja fuolaheddjiiguin – leat vuodđun dorvvolaš, searvadahtti ja dearvvašvuodaovddideaddji oahppanbirrasii mii doarju ohppiid loaktima ja ovdáneami.

<https://omnimodellen.no/sme/omnimodellen/dorstokkregler-a-sette-standard-for-felleskapet/>

Gii sáhtta veahkehit?

Mii leat guorahallan gielddaid/suohkaniid neahttasiiiduid ja oaidnit ahte mángasiin ii leat doarvái buorre ja áigeguovdilis diehtajuohkin das maid mánát, nuorat ja fuolaheaddjit sáhttet dahkat dákkár gáibideaddji dilálašvuodain.

Áittardeaddjibálvalusa ulbmilin lea sihkkarastit ahte buot gielddain/suohkaniin ja Svalbárddas lea buorre ja áigeguovdilis diehtu dan birra maid mánát, nuorat ja fuolaheaddjit sáhttet dahkat go mánáidgárde-, skuvla- ja bajásšaddanbiras ii leat doarvái buorre.

Mii ávžžuhat buot gielddaid/suohkaniid ja buot joatkkaskuvllaid ráhkadit buori visogova das makkár báikkálaš veahkkevárit gávdnojit!

Dá lea buorre ovdamearka: <https://www.senja.kommune.no/tjenester/skole/meld-fra-om-mobbing/>

Govvit ahte don leat eadnin dahje áhččin ovtta mánnái gii vásiha givssideami ja olggušteami skuvllas. Áiggut fitnat gieldda/suohkana neahttasiiiduin ohcat dieđuid dan birra ahte maid sáhtát bargat.

- Mo dieđut leat oaidnit?
- Lea go álki dieđuid gávdnat?
- Oaččut go buot dieđuid maid dárbbasat?

Áittardeaddjit ávžžuhit dávjá riidočoavdinráđi (Konfliktrådet) ja Oapmahaččaid bagadanbálvalusa (Veiledningstjenesten for pårørende):

Riidočoavdinráđi birra (Konfliktrådet)

Riidočoavdinráđi lea stáhtalaš bálvalus mii fállá soabaheami vuohkin meannudit láhkarihkumiid dahje riidduid. Soabaheaddjit riidočoavdinráđis láhčtet dili čoahkkimiidda guoskevaš beliid gaskka. Riidočoavdinráđi lea nuvtta geavahit.

Riidočoavdinráđi čoahkkin sáhtta leat soabadančoahkkin, nuoraidstuorračoahkkin, heivehuvvon čoahkkin, čuovvolančoahkkin dahje eará čoahkkimat maid riidočoavdinráđi lágida.

Áigumuš lea ahte bealit gulahallama bokte sáhttet gávdnat buriid čovdosiid, leaš dal sáhka buhtadit dihto láhkarihkumiid, dahje máhcahit olmmošlaš oktavuodaid. Dat vuohki mii geavahuvvo gohčoduvvo máhchanproseassan.

Riidočoavdinráđis lea erenoamáš ovddasvástádus nuoraide geaiguin lea riido lágain, ja čadaha ránggáštusrievttálaš reakšuvnnaid mat gohčoduvvojit soabaheapmi riidočoavdinráđis, čuovvleapmi riidočoavdinráđis, nuoraidčuovvleapmi ja nuoraidránggášteapmi.

Manne riidočoavdinráđi?

Jus leat dahkan juoidá boastut, dahje jus soames lea dahkan juoidá dutnje mii ii dovdu buorre, de sáhtta čoahkkin riidočoavdinráđis leat buorre čoavddus.

Čoahkkima jođiha soabaheaddji gii ii váldde geange beali, son galgá veahkehit goappašagaid. Ii leat álo mihkkege man soabahit - muhto álo lea juoga man birra ságastallat.

www.konfliktraadet.no

Bagadanguovddáš oapmahaččaide

Leago dus soames geasa leat buorre ja gii lea gárrenmirkosorjavaš ja/dahje psyhkalaččat buohccán?

NKS veahkkeguovddáša oapmahaččaid várás eaiggáda Sanitetskvinnene (Dearvvašvuodadoallo-nissonat). Mii leat nátionála fáldat buohkaide geain lea soames lagas olmmoš geas lea gárrenmirkosorjjasvuohka ja/dahje psyhkalaš gillámuš. Davvi-Norgga guovddáš fállá doarjaga ja bagadallama buot agi oapmahaččaide Nordlánddas, Romssas ja Finnmárkkus. Mis leat kánturbáikkat Álttás ja Bådådjos.

It dárbbas čujuhusa ja bargiin lea jávohisvuodabággu.

Loga eambbo min birra ja fáldagaid birra min ruovttusiiddus: <https://veiledningssenter.no/>

Háliidat go ságastallat soapmásiin? Váldde oktavuoda minguin telefonnas:

NKS Veiledningssenter Nord-Norge

Telefovna: 22 92 00 00

E-poasta: post.nnorge@veiledningssenter.no

World Anti Bullying Forum (WABF) 2025

<https://worldantibullyingforum.com/wabf-2025/>

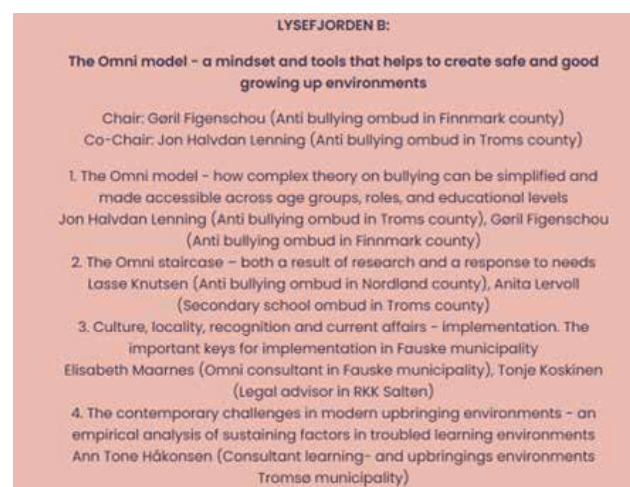
Omniövddidanjoavku searvvai olles symposiain World Anti Bullying Forumis 2025, maid Stavanger Universitehta Oahppobirasguovddáš lágidii. Mii ovdanbuvttiimet modealla internationála gehččiide, engelasgillii, ja deaivvadeimmet ollu earáiguin geat maddái barget givssideami vuostá.

<https://worldantibullyingforum.com/wabf-2025/detailed-program/detailed-program-friday-june-13/>

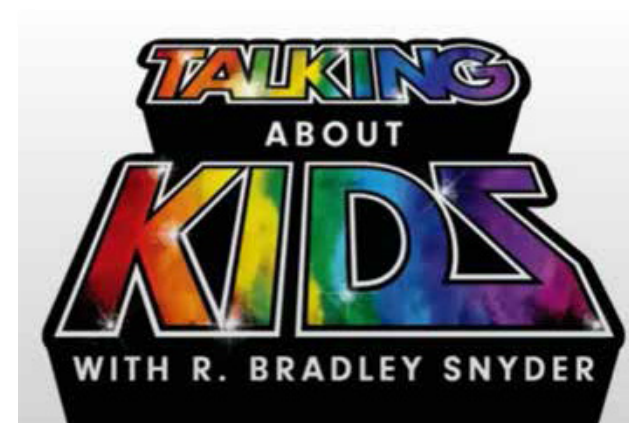
Deaivvadit mielhargiiguin olles máilmmis lea dehálaš ja ávkkálaš, sihke viiddidan dihte iežas perspektiivva, ja vai oaidnit man dehálaš dat bargu mii dahkko nationála dásis lea.

Duogázin konferánsii lei maddái min mielhargiid dilli USA:s dál, gos leat bohtán garra čujuhusat ja garra ráddjemit dasa maid sáhtta čállit, dadjat ja dutkat. Doahpagiid nugo mánggabealatvuohka ja searvadahttin ii galgga šat geavahit, oktan ollu eará doahpagiiguin mat leat dehálaččat min fágasuorgái.

Lea balddihahtti oaidnit mielhargiid riikkas maid mii dán rádjái leat atnán demokratiijan, čuožžut lávddis ja ballat makkár váikkuhusat bohtet sidjiide go servet WABF2025:ii. Seammás dat muittuha man rašši demokratiija lea. Jos mii galgat doalahit daid demokrátalaš árvvuid ja vuoigatvuođaid man ovdii olbmot leat rahčan nu mánga jagiid, de fertet mii maid leat mielas doarjut daid, eatge navdit daid diehttelassan. Sihke mánáidgárddiid rámmaplánas ja oahppoplána bajitoasis leat demokratiija ja mielháikkuheapmi dehálaš válđočuoggát, ja WABF vásáhusaid vuodul lea min mielas riektá muittuhit ahte dát bargu ferte leat guovddášis beaivválaččat min mánáidgárddiin ja skuvllain.

WABF:s lei Givssidanáittardeaddjis ja Nordlándda, Romssa ja Finnmarkku ohppiid- ja fidnoohppiidáittardeaddjiin hui buorre čoahkkin Mánáidáittardeaddjiin, Mina Gerhardsen:in. Mánáidáittardeaddji hálidii gullat mo mii áittardeaddjin vásihit dili davvin - makkár hástalusaid mánát ja nuorat vásihit, ja mo mii bargat nannet dorvvolaš ja searvadahtti birra. Mii beasaimet maid ovdanbuktit Omnimodealla, ja mo dát modealla lea reaidun midjiide áddet ja meannudit mánggabealat áššiid ja jurddašit ollislaččat. Ovttas mii geahčadeimmet viidáset ovttasbarggu vejolašvuođaid, ja leat juo soahpan deaivvadit fas ja lonohallat vásáhusaid ja ángiruššat ovttas.

Romssa Givssidanáittardeaddji ovddastii Davvi Norgga guossin podkastas "Talking About Kids":

<https://youtu.be/lyQCWjTkAM?si=1Wwhelftg8SEcFTz>

Dás sii ságastalle Norgga Givssidanáittardeaddjibálvalusa birra.

Goalmmát oassi

Finnmárkku Áittardeaddjibálvalus ja bargu ovddosguvlui

Givssidanáittardeaddji rávvagat dán jahkeraporttas leat buori muddui seammaláganat go rávvagat ja ávžžuhusat diimmá raporttas. Fylkkadikki mearrádusas áššis 71/24, 15.10.24 váldojuvvui Givssidanáittardeaddji jahkeraporta vuostá, muhto eai leat leamaš makkárge čielggadeamit das mo áittardeaddjibálvalus galgá doaibmat ovddosguvlui.

Givssidanáittardeaddji ávžžuhus:

1. Mii bivdit Fylkkadikki čielggadit mo Finnmarkku áittardeaddjibálvalus galgá leat boahteáigis.

- Politihkkárat fertejit čuovvulit barggu nationála válddi ektui sihkkarastin dihtii áittardeaddjibálvalusa báikkálaš čatnaseami. Dat lea danne go givssidanáittardeaddji barggustis oaidná ahte báikkálaš máhttu ja báikkálaš gullelašvuhta lea dehálaš jus galgá lihkestuvvat bargguin. Givssidanáittardeaddji ávžžuha politihkkáriid árijalaččat bargat, go riikkadásis dál bargojuvvo givssidanáittardeaddjiortnegiin. Geahča earret eará: <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Sporsmal/Skriftlige-sporsmal-og-svar/Skriftlig-sporsmal/?qnid=98353>

- Čielggadit Finnmarkku áittardeaddjibálvalusa válddi. Fylkkaid juohkima manjá ii leat čielgan galgá go Givssidanáittardeaddji čuovvut nationála válddi (geahča sierra kapihtala dán birra) vai galggan go ain čuovvut Romsamodealla ja nu maiddái leat ovddasvástideaddji joatkkaskuvlla oahppobirrasiidda oktan ohppiid- ja fidnoohppiidáittardeaddjiin.

- Virgádit Ohppiid- ja fidnoohppiidáittardeaddji nu ahte Finnmarkku nuorat ožžot seamma bálvalusaid go nuorat muđui riikkas

- Sihkkarastit mátkebušeakta nu ahte Givssidanáittardeaddji sáhtá leat veahkkinn gielddaide/suohkaniidda.

2. Ferte jođihuvvot árijalaš álbmotčuvgehus searvevuoda mearkkašumi birra doppe gos olbmot ássat!

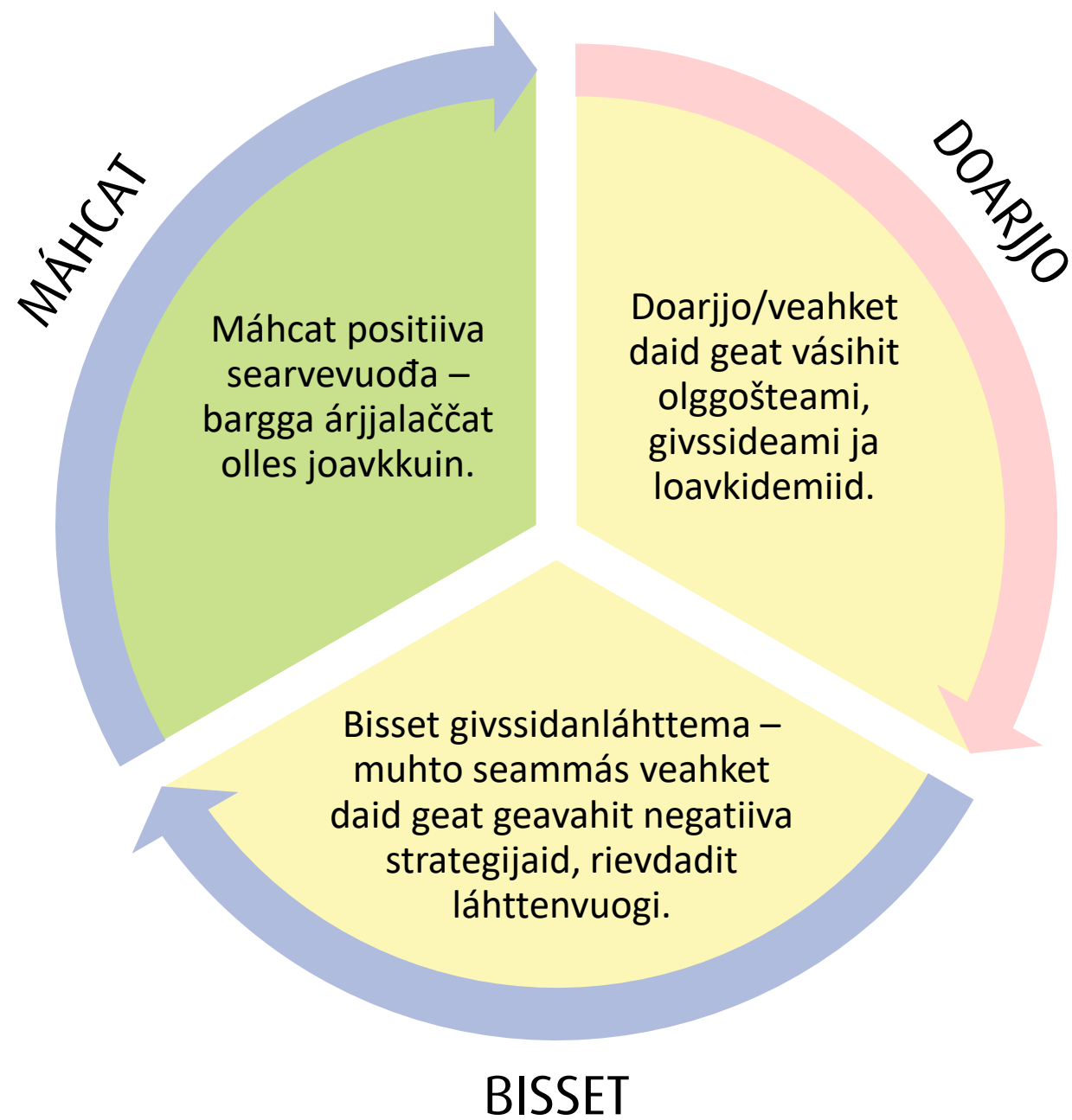
Dorvvolaš, buorre ja searvadahtti searvevuodaid huksemis lea buori muddui diehtajuohkimis sáhka. Politihkkárat, dutkit ja eará fágaolbmot fertejit oainnusmahttit odđa ja ođasmahttojuvvon máhtu ja dutkama dan birra ahte mii buktá buori oahppo- ja bajásšaddanberrasa min fylkka mánáide ja nuoraide. Dát ferte dahkkot dakkár gillii ja vugiin ahte boktá BUOHKAID beroštumi ja sáhkkiivuoda. Dán sáhtá olahit earret eará dainna ahte Searvevuodakvaliteahtat šaddet mánáidgárddiid ja skuvllaid váldovuoruhansuorgin.

3. Sihkkarastit eanet máhtolašvuoda áittardeaddjibálvalusa birra!

Sii geat ožžot veahki givssidanáittardeaddjis addet hui buriid máhcahagaid, muhto ain leat menddo mánggas geat eai dieđe ahte áittardeaddjibálvalus gávdno. Fylkkagiella ja gielddat/suohkanat fertejit váldit stuorát ovddasvástádusa juohkit ođasmahttojuvvon dieđuid bálvalusa birra iežaset kanálain.

Givssidanáittardeaddji doaivu ahte dát raporta lea buktán gažaldagaid, smiehttamušaid ja várra maiddái muhtun odđa dieđuid. Atte munnje máhcahagaid, buvttte jearaldagaid dahje reflekšuvnnaid dainna QR-kodain.

LEAT GO DON MÁNNÁ DAHJE NUORRA Finnmárkkus, ja leat go don gii it:

- dieđe geas sáhtát jearrat?
- duostta hupmat soapmásiin gean dovddat?
- leat ožžon veahki vaikko leat vaikko lea viggan mitalit muhtun rávisolbmuide?

DALLE GALGGAT DIEHTIT Ahte GIVSSIDANÁITTAR- DEADDJI VEAHKEHA DU:

- Ringe munnje: 482 96 234
- Geavat qr-koda mainna gávnnaat givssidanáittardeaddji oktavuodáváldima skovi

Mánáid ja nuoraid beales mii leat gievrrat ja luohttevaččat, siivot ja givvasat. Mii leat din luhtte, eatge mii vuollán!

Mobbeombud
Finnmark
Givssidanáittardeaddji
Finnmárkkus

Mis lea jávohisvuoda-geatnegasvuotta, ja mii veahkehit gávdnat buriid ja siivos olbmuid geat sáhttet du veahkehit ovddasguvlui.